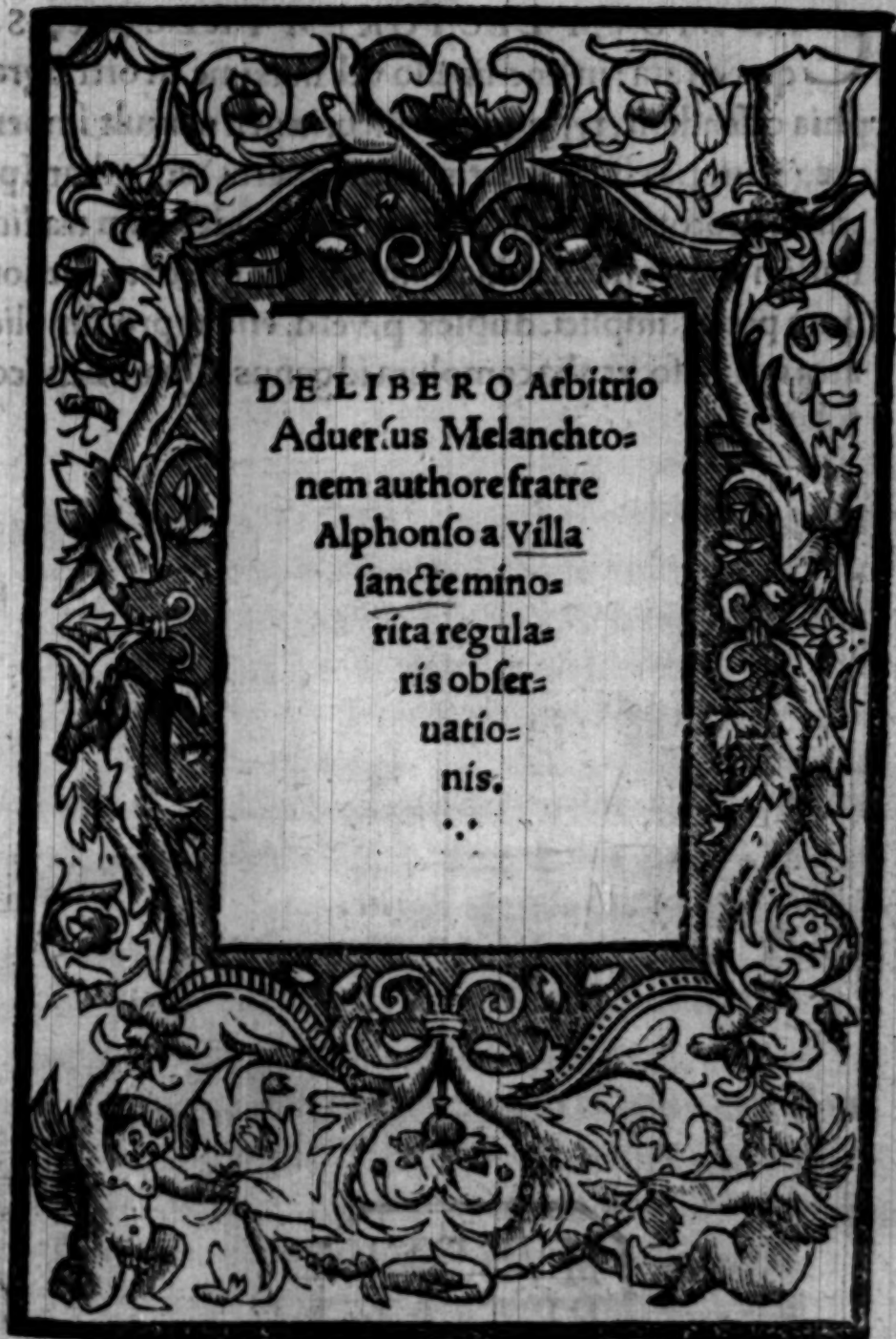

DE LIBERO Arbitrio
Aduerſus Melanchto-
nem authore fratre
Alphonſo a Villa
ſanctemino
rita regula-
ris obser-
uationis.

DE LIBERO ARBITRIO.

Candidum Lectorem precor, si
qua errata: in hoc libello vel maxime in orthogra-
phia offenderit, typographi incuriæ: seu mauult imperi-
tiæ, (Quippe est latinitatis ferme ignarus) adscribat. Ipse
enim, prototypum recte scriptum: excudendum tradidit,
Passim enim offendet. i. latinum, pro y. græco æ, dithons-
gum pro e. simplici, duplex p. vel d. etiam pro simplici,
atq; e diuerso, et alia complura id genus, Quare bene con-
sulat.

ADVERSUS MELANCHTONEM.

Optimæ Clarissimæq; Angliæ, et Franciæ
Reginæ Dominæ Hybernæ, Catharinæ
Hispanæ, fidei Defensatrici, Omniū illu-
strum foeminarū Principi, Frater Alphonsus a Villafancte Minoritanæ institutio-
nis, Regularis obseruantie. S. D.

TAMETSISTATYVERAM (splen-
didissima regina) lucubrationes meas:
quas quidem, in melāchtonem quem-
dam, precipuum impiæ factionis Lus-
theranæ fautorē, iussu celsitudinis tuæ,
iam pridem inchoaueram: eodem simul
volumine emittere, tuoq; Augustissimo nomini nuncu-
pare: quandoquidē ille: non modo de libero arbitrio: qđ
nunc ipse in eum ædo: sed de omnibus ferme theologicis
locis: vnico libello disseruit. Tamen quia visus est mihi
is blatero: quodam loco desyderare sibi: antagonistam
quempiam: quo cum longe lateq; de hac quæstione con-
certare posset. Tum: vt me ab arguiis calumnijs: rātis per-
dum cæcias: ad se se attrahit nubes: subducerem. Consul-
tius putauī: hāc de libero arbitrio disputationem: ab alijs
seiunctam: typographis excudendam tradere: vt vel sic,
vna, eademq; opera, et melanchtonis desyderio satisfacea-
rem, et mihi, et tēpori, consulerem. Quippe (vt ingenue
loquar) nihil mihi vel mœsto: ad leuandam mœstitiā ius-
cundius. Vel anxio, ad excutiendas curas festiuus, Vel
perturbato: ad placandum animum gratius. Vel deniq;
distento: ad instituendam vitā sanctius, sacrum literarū.

studio censerī potest. Dum quidem: vel ob id potissimum: videtur nobis mortalibus: a superis datum: ut esset: perinde ac pharmacum quoddā: quo huius miseræ lucis molestias delineremus: atq; speculū lucidissimum: in quo claris: defecatisq; oculis: et nos ipsos: et coelestis vitæ imaginem contemplaremur. Quanquam non desint, (de mei similibus loquor) qui malint bonas horas in hortis aut culinis excolendis: quam in literis collocare, rati. (Quod deterrimum quidem est) quicquid temporis: eis vel intelligendis, vel interpretandis, impenditur: dignū multa: nedum, superuacaneū, inaneq; esse. Vnde (proh dolor) ad id tandem, (et si magna pietatis iactura) ventū est, ut principes terrarum Domini: in purpura et auro, Christianam Religionem: quam nos inter alios: specie et titulo præferimus, propugnent: et nos quorum id muneris: vel maxime interest: sub cucullis delitescamus. Nam quem nostrum (per deū immortalem) non pudeat, Leges librum illum, disertissimum, brevissimum, concinissimum, (et ut multa vno verbo dicam) vere regium: quem clarissimus, iuxta ac eruditissimus conthoralis tuus, Henricus rex. in Iutherum addidit: quo omnia eius errata, ita docte collegit: ita enucleate distinxit, ita exacte confutavit. ut cuncta proefus illic cōuulsa: intueri facile queas: quando iter tot monachorum myriadas: vix reperias vnum et alterū, qui vel pagellam, in Iutherum emiseric. Num satius foret: ad reuellendas: has hæreses, quæ per Christianum orbem: iam serpere incipiunt: quam ad nugas, animum impēdere? Sed de his plus satis. Quæ quidem ideo dixerim: quia cuperem omnes nos: ad hanc sapiam

ADVERSVS MELANCHTONEM.

piam lutheri sectam amoliendam: totis nervis conari.
Ceterum, cogitanti mihi: cui nam mortalium, hanc opel-
lam nostram dicare possem: dum apud omnes fere scrip-
ptores: iam morem quendam vetustissimum: ceu alteram
legem: inoleuisse videam: id quod ædunt, dicandi vel po-
tentissimo, vel optimo quisq;, quo (veluti patrono quo-
piam sultum) in lucem libere abire queat. Nemo aut gra-
tior, aut melior, aut deniq; sublimior, celsitudine tua suc-
currere potuit. Quam quidem (vt paucissimis agam) Ni-
mirum quia non est hoc in albo, dignus tantis laudibus
locus) natura artifex, perinde ac in decus honestamen-
tumq; muliebris sexus deliniasset, ita virtutibus omni-
bus ac dotibus tum animi tum corporis exornauit, vt vix
nunc repetiri possit specimen aliud, vnde illustribus foe-
minis virtutis exemplum desumere libeat. Certe siue mo-
rum splendor, siue castimonie candor, siue elegantia for-
me, siue demum sanguinis claritas, in formina expetenda
sit, hæc omnia simul (citra affectationem, deum testor,
loquor) in sublimitate tua abunde quivis cernere queat.
Quocirca haud parum decoris puto accessisse fortunis,
Clarissimi coniugis tui, omnium regum qui ante se fuere
fortunatissimi, tuo felicissimo contubernio. Accipe igitur
Optima Clementissimaq; regina, hoc opusculum, al-
titudini tue, libenti, promptoq; animo, nuncupatum,
quod et si exiguum sit. Tamen quoniam (vt ille inquit)
non minus regium et humanum est, parua lata fronte ac-
cipere, quam magna dare, reor. maiestatem tuam boni
consulturam. Vale foeminarum decus, ac dulce presidium
nostrum, ex cellula nostra, grenuchensi.

DE LIBERO ARBITRIO.

Ad lectorem.

VBET MIHI IN PRIMIS, pauca cum lectore loqui, quo et causa: quæ me ad scribendum perpulit: et institutum meum cognoscat. Cæterum, paucis abhinc diebus: venit in manus meas, libellus quidã: cuiusdã melãchtonis, lutheranæ hæreseos (vt præ se fert) admiratoris quidẽ et defensoris, cui titulus erat: de locis cõmunibus rerum theologicarum. Tamen si quo etiam authorem ipsum literarum græcarum peritũ ostentaret, Hunc ipsum titulum: typis excussum græcanicis: in fronte gestaret. Quem simul atq; perlegi, atq; a capite (quod dicitur) ad calcem usq; diligenter expendi: demiratus sum vehementer, et audaciam hominis, et impudentiam: atq; dicacitatem, quibus perinde ac sine ullis quidem alijs præsidijs: ad statuendas suas nugas: bonasq; literas subuertendas opus foret, ita eis: ceu quibusdã robustissimis argumentis fretus, quæcumq; stabilire contendit, probat. Authores omnes et disciplinas explodit: atq; quotquot scriptores ante se fuerũt: aspernatur. At cum igitur sæpe diuq; mecum altercarer. Vtrum ne fatius foret, sycophantam hunc vti temerarium: insanumq; ridere: an ei iuxta stultitiam suam respondere ne sapiens sibi ipse cenleretur. Tandem in hanc sententiã veni: vt eum pro virili confutarem. Quo vel palã sua mera apertaq; nugamenta cernere posset, et se non esse tanti quanti retur existimandum. Scripsi itaq; in eum primo de libero arbitrio eas ob causas

ADVERSVS MELANCHTONEM

sas: quas in epistola: ad Clarissimam Dominam reginam
 perstrinxi, non adeo exacte: ut res ipsa, quæ dubio pro-
 cul: abstrusissima: atq; difficillima est: efflagitabat: neq;
 æque ac si de ea: ex sententia animi disputassem. Nempe
 quia tum quidem: et longe alia: et multo plura mihi dicen-
 da fuissent. Sed quatenus huius melanchtonis errata po-
 stulabant. Quocirca si interdum videatur lectori: me ex-
 traria quædã: superuacanea q; instituto miscere, eum etiã
 meminisse decet: oportere huic melanchtoni satisfacere.
 Quippe non erat propositum meum aut quempiam in-
 cessare: aut scholasticos laudare. Id enim alijs facundio-
 ribus: et magis disertis obeundũ relinquo. Sed dum me-
 lanchtonem nõ pudet: præ seipso omnes aspnari: adeo q;
 scholasticis theologis conuiciari: haudquaquã censui fore
 ab re: conuiciatori respondere. Quare quoties mihi: con-
 tingerit. vel lutheranam verborum arguere: vel schola-
 sticorum doctrinam extollere, nemo putet me aut elo-
 quentiæ detrudere: aut barbariem propugnare. Vtrũq;
 equidem absurdum censeo: sed ad melanchtonicas inepti-
 as refellendas: ratum opere præsum fore, me id consulto
 agere. Quapropter candidum lectorem obsecro: ut dum
 me in modicum aut in extollendis scholasticis: aut me-
 lanchtonicis nugis cõfutandis effenderit. Boni consular.
 Quoniam et si hæc præter institutum, sint. Conducunt
 tamen vel maxime: ad hunc melanchtonem refellendum.
 Quod et luculentiũs alijs meis scriptis quæ in eum ipsum
 propediem editurus sum deprehendet.

1. *Deus* est *omnipotens* & *omniscient*.
 2. *Deus* est *omnipotens* & *omniscient*.
 3. *Deus* est *omnipotens* & *omniscient*.
 4. *Deus* est *omnipotens* & *omniscient*.
 5. *Deus* est *omnipotens* & *omniscient*.
 6. *Deus* est *omnipotens* & *omniscient*.
 7. *Deus* est *omnipotens* & *omniscient*.
 8. *Deus* est *omnipotens* & *omniscient*.
 9. *Deus* est *omnipotens* & *omniscient*.
 10. *Deus* est *omnipotens* & *omniscient*.

DE LIBERO ARBITRIO.

NUNC VERO, QVIAMOS EST
 lutheranis, (quem et hic melāchtonus
 non praterit) initio operum suorum
 (vt maiorem lectori fidem faciant) om-
 nibus ecclesiasticis scriptoribus, tum
 ueteribus, tum etiam recentioribus fi-
 dem abrogare, ut sprete his, qui sacras literas recte ac pie
 interpretati sunt, atq; inuolabilibus argumentis, ueluti
 quibusdam propugnaculis, dauid arcem tutantibus fulci-
 uerunt, facilius suam sectam stabilire possint. Opere pre-
 cium me facturum putauī, si ego etiam, statim in huius
 nostri opusculi uestibulo (ceu clauum clauo tundēs) prae-
 farer causas, ob quas quidem, neutiquam fieri queat, ut ij
 auctores, quos CHRISTI ecclesia, cum toto orthodo-
 xorum, eruditorumq; coetu, ab ineunte fide recepit, refel-
 lantur, et lutherani commentores, quos uulgares dumta-
 xat homines, et qui orationis lenocinio deliniuntur, reci-
 piunt admittantur. Quod ut breuibus agam, (non enim
 opus est, in re perspicua et quæ rerum ut aiunt et non uo-
 cum uiribus stabilienda est) sermones plurimos inculca-
 re. Perstringam in primis, ea quæ (ut reor) ecclesiam ad
 nostrates auctores amplectendos perpulerunt, subscri-
 bēs e uestigio, quæ omneis CHRISTIANAE pieta-
 tis cultores, permouere debent, ad cunctos hos luthera-
 nos catholicæ ueritatis teterrimos hostes explodendos.

^ ferme

CAETERVM omnes disciplinæ et artes quotquot ha-
 ctenus memoriæ proditæ sunt, id unum potissimū inter
 alia expetunt, ut earū principijs quæ probari nequeunt

Prima ratio

A. I.

noris

DE LIBERO ARBITRIO.

notis aut creditis, quorundam probatissimorum authorum sententijs, fides habeatur, ut quod aliunde constare nequit, eorundem autoritate firmetur. Quippe contempto iudicio eorum, qui artes aut inuenerunt, aut enarrauerunt ipsę simul pereant, necessum est. Nā quum non omnia quę in eis scienda, discendaq; proponuntur, luculenter tradant, (ut clarum est cernere, in omnibus quę hactenus inuentę sunt) si nulli in eis quamlibet perito, si des habenda foret, permultra quę ad eas pertinent, et in eis nequaquam satis explicantur, neq; sciri possent, neq; addisci unquam. Ad hoc, si in eisdem exponendis (ut passim fit) discrepare contingeret, et (ut plerumq; usu uenit) tot essent sententię, quot capita, si nullius iudicio prorsus assentiendum esset. Nihil adeo ex eis certi concludi posset. Nempe quia unus sic alter autem sic eas interpretatū iri contēderet. Hinc est quod omnes disciplinę & artes, quot quot nunc usq; in usum nostrum uenerunt, quosdam inter ceteros sibi autores uindicant, quorum dicta nimia iam eruditione probata ceu principia amplectuntur. Vnde grammatici, Ciceronem, Maronem, aliosq; prestantissimos romane lingue scriptores, Philosophi, Platonem Aristotelem, et id genus ceteros qui in philosophia prę alijs claruerunt. Theologi uero, Hieronimum, Augustinum, Athanasium, Ambrosium, atq; alios huiuscemodi patres, qui doctrina et sanctimonia, reliquis antecelluerunt, q̄maxime celebrant. Et id puto esse unum, ac prope modum potissimum quod ECCLESIAM ad recipiendos patres permouit.

Secunda
ratio.

DEINDE QVOD pleraq; ad CHRISTIANAM
religiō-

ADVERSVS MELANCHTONEM.

religionem pertinent, quæ et si a canonicis scriptoribus, sub uerborum et parabolarum inuolucris tradita sint, minime tamen explicata. Qualia sunt quæ de diuinarum *ἱεροσολων* productionibus, ac distinctione, de perpetua intemeratæ uirginis integritate, de gratiæ per sacramenta collatione, et alia huiusmodi, mira nostræ religionis mysteria, CATHOLICI authores docent, et perinde ac fidei ARTICVLI, ab omnibus recipiuntur, quæque eorum authoritate explosa, probari nequeunt.

PRAETEREA quid firmitatis religioni remaneret si cui libet liceret in exponendis sacris literis authores quâlibet eruditos, repudiare? Maxime quando scripturarum canon, qui totam fidei seriem continet, eorundem authoritate receptus sit. Porro ea facilitate qua eorum iudicium, in interpretatione scripturarum, refellere licet, et in eis recipiendis licebit. Ad hoc si in explicandis diuinis eloquijs Quæ sub ænigmatum et parabolarum figuris, ut plurimum traduntur, iudicium aliquorum, pro regula non babeatur dum de eorum expositione conteditur quis, litem controuersiamue dirimet. Hinc est quod antequam Christiana ECCLESIA patres reciperet, tot ferme hæreses cõditæ sunt, quot fuerunt commentatores. Opus ergo fuit quorundam authorum sententias sic probare, ut ab eis de cætero ne ulla quidem fieri posset prouocatio. Ecquid utilius, iustiusque statui potuit, quam qui in sanctarum scripturarum lectione, foret paulo frequentior, haberet interpretes longe omnium doctissimos ut in his quæ difficilia cognitu forent, et in quibus citra periculum, non

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

DE LIBERO ARBITRIO.

Sexta ratio

Mathei. 23. c

contingit errare, eis preuijs, ne transuerso (quod dicitur) ungue a uera intelligētia deerrare posset. Nimirū quum nemo uel eloquētiior, uel eruditior, uel sanctior, uel deniq; sublimior illis esse queat. Neq; plus laboris aut studij, aut diligentie in scripturis interpretandis, adhibere ualeat, nimisq; temerarium esset, uelle ab eorū omnium iudicio dissentire. Consultissime igitur canonibus, usq; doctissimorum hominū cautum est ne quispiam quisquis ille fuerit, et quantalibet eruditione præditus ab eorū sententia dissidere audeat, nisi euidenti ratione aut scripturæ authoritate (quod perraro contingere potest) cogeretur. Adde quod sicut in disciplinis non contingit abire in infinitum, nec ultra prima uera progredi, ita nec in earum expositione, sed tandē peruenire oportet, ad primos præstantissimosq; expositores, qui exactius, uerius, luculentiusq; cæteris eas explanauerunt. Qui iuxta omnium sapientum sententiam iudicio eruditorum recipiendi sunt, At cum iudicio ECCLESIAE quæ in hisce rebus, sēper diuino numine agitur, atq; omniū doctissimorū hominū. Authores illi quos uniuersa schola celebrat, recepti sint nescio qua frōte quispiā eos ausit explodere. Siquidem nequit, nobis aliunde certo constare. Quempiam interpretem, scripturæ sacræ sensum attigisse, quam sententia ECCLESIAE, et peritorū uiroꝝ, quibus id negocij commissum est, secundum illud. Super cathedram moisi sederunt, scribe et pharisei, omnia ergo quęcumq; dixerit uobis seruate et facite.

AT VNDE PROBARI queat eos patres quos EC
CLE

ADVERSUS MELANCHTONEM.

ECCLESIA recepit. Cæteris omnibus ecclesiasticis scripto-
ribus in enarrandis sacris literis antecellere, ex ijs quæ in
eis recipiendis, **ECCLESIA** ipsa obseruauit perspicuū
est uidere, quæ et si quam plurima fuerint, pauciora tamē
quæ in presentia, (ne longa sumatur oratio) perstrictus
sum, sufficerent, ad reiiciendum eorum authoritatem
in diuina oracula.

PRIMUM fuit mira eorum doctrina, tot sæculorum sus-
fragijs comprobata, quæ uim sententiæ semper apud eru-
ditissimum quemq; habuit, nusquam quippe in ea tota &
si a uertice (ut aiunt) ad calcem usq; ad amissim exigatur,
uerbum est, quod uel ingenium, uel eruditionem, uel san-
ctimoniā, non redoleat, fuerunt enim uero, uiri undecūq;
doctissimi præstabili sapientia, et lectione multa exerciti
quibus plæraq; omnia, omnium literarum, Quæ sita, me-
ditata, euigilataq; erant. Quod si quispiam neget, osten-
dat (uel digito) apud eos sententiā quampiam, quæ aut
ingenij festiuitate, aut sanctitate, aut eruditione uacet.
peritiā item linguarum illis non defuit, tamen et si quidā
nostri temporis aristarchi, qui uix theodorum gazam edi-
scent, eis obstrepant. Nam (ut ex eorum monumentis
facile est cernere) quidam græcanicas, alij uero latinas,
alij autē hebraicas, ac demum plæriq; omnes literas adeo
calluerunt, ut temerarium sit eos uelle attingere, nedum
anteire. Legat qui uolet, Athanasium, Hilarium, Basilium
Theophilum, Hieronimum, Augustinum, ac cæteros hu-
ius generis scriptores, et eius rei periculum faciet.

DEINDE mira eorum concordia, quæ in eorum scri-

Primum.

DE LIBERO ARBITRIO.

ptis usq; adeo dilucet, ut haud par sit credere, eos fuisse secus ac diuino lumine percitos. Nimirū quam in his, quæ mores, aut religionē contingunt (licet multi uarij q; sint) uno tamen ore loquantur.

PRAETEREA mira solertia et studium: quod in librandis, enucleandis, conciliandisq; scripturis sanctis, adhibuerunt. Adeo enim diligenter locos earum pensabant, perscrutabātur, ac priusquam exponerent, conferebant, ut iudiciū factum esse ad amissim diceres. Hinc est quod in eorum scriptis, nusquam sentētia est, quæ cū diuinis literis, et ecclesiasticis dogmatis, suo æuo receptis, non concordet.

AD HAEC eximia uitæ probitas, qua doctrinam suam opere confirmarunt. Porro in moralibus, de quibus **CHRISTIANA** religio potissimū agit, plus mouent facta, quā uerba. Quare ea quæ docebant, moribus itidē explicabant.

POSTREMO fidei & doctrinae eorum stabilitas, quæ hereticis passim circumlatrātibus, in authoritatis culmine haftenus perseuerat. Huc pertinet etiam miraculorū claritas, qua præ ceteris claruerunt. Tot enim tantaq; in suæ doctrinae testimonium patrata, historici eminentissimi, referūt, ut clarum sit cernere, ductu eos sacri spiritus fuisse loquutos.

ACCEDAT huc igitur, qui lutheranorum studia, ab his ueteribus abhorrentia, laudat, et conferat obsecro hosce nouitios theologastros, uetustis illis patribus, & luce clarius perspiciet, eos nihil aliud quā λογισμολογους esse. Ecquid aliud, ij lutherani, qui poliēde orationi, quā huma-

ADVERSVS MELANCHTONEM.

humanę literę sibi arrogant, et diuinę flocci pendunt, præ alijs inludant, comato illo suo sermone ut uel partem attingam moliantur? Quā mendacia texere, deceptiones captiunculaq; ordiri, errores palliare hereses serere, ac de mum falsa pro ueris, uera pro falsis affirmare? ut quos res ipsa fallere nequeūt, uerborum saltim commentis eludāt. Erit ne eis cū ueteribus illis cognatio queppia. Quorum studiū & labor omnis, in aperienda ueritate uersatur?

Q V I D Q V O D nugaces isti homines, nihil astruunt, quod, quum ecclesię, tum eruditorum omnium iudicio, a Christiana pietate non dissentiat? ac ceu prauum perniciosumq; ab eis omnibus sit explosum, ut palam liquere potest ex censura quā eruditissimus dominus cancellarius parisiensis lutheranis articulis iā pridē adiecit.

VERVM enī uero hec omnia, uita & mores eorum cohonestant. Homines scelesti, sacrilegi, linguaces, contumeliosi, uoluptarij, libidini & uentri dediti qui necdū omniū mortalium statum conuitijs et maledicentijs fœdāt, sed ipsius diuinitatis instituta, uerbis CHRISTI et opere consecrata, lacessentes, quidquid perfectionis, apostolis suis tradidit, carpunt interim in euangelicam paupertatē, interim uero in pudicitiam perbacchantes. Et quod longe omnium impudentissimum est uirginum et cœlibum turmas ad mutua connubia cohortantur, ut quos mollibus uerbis ad suas prauas hereses pertrahere nequeūt, his saltim indulgētijs, & lenocinijs ad quæ hominū genus ppenissimū est (istar machomethe perpellāt.

Porro

DE LIBERO ARBITRIO.

2. thi. 3.

Porro ij sunt uiri illi, quos paulus uenturos prædicens. Ad hunc modum deliniat. Erunt inquit, nouissimis temporibus, homines seipso amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemæ, parentibus inobedientes, ingrati. scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, cæci, uoluptatû amatores, habentes speciem quidem pietatis, uirtutem autem eius abnegâtes. Et quia hæc & horû similia, quibus ij egregij uiri, inter alios hereticos qui ante se fuerunt, insigniuntur, suis locis referenda sunt, ne orationem, nunc ad alia properantem remoremur, audiamus interim ipsum melanchtonem sic exorsum,

Melanchton.

REQVIRI solent, inquit in singulis artibus, loci quidam quibus artis cuiusq; sūma comprehenditur, qui scopi uice ad quæ omnia studia dirigamus, habentur. Quod in theologia ueteres quoq; secutos uidemus, parce quidē ac sobrie, ex recētioribus uero damascenum et longobardum, inepte utrumq;. Nimum enim damascenus philosophabatur, longobardus, congerere hominum opiniones, quam scripturæ sententiam maluit.

Villasancte.

PRIMO IGITUR, ne Melāchton iste lutheri sui præceptiones omitteret, qui ab omnium authorum contemptu, auspicari docet, statim prima sui exordij fronte inuehitur,

A D V E R S V S M E L A N C H T O N E M.

hitur, in damascenum et longobardum theologicarū sententiarum scriptores, hunc opinionum relatorem, illum uero philosophiæ sectatorem appellans. Perinde ac nefas sit philosophorum patrumue sententias referre. Ceterum quia non hos tantum quos nominatim incescit, sed omnes quotquot, in enarrandis diuinis literis hactenus insudarunt, in crimen uocat, et nimium longum foret, hasce suas ineptias confutare, atq; in eum ipsum criminatorem detorquere (Quod utrumq; facile foret) legat qui uolet: diui Hierony, epistolam ad magnum urbis oratorem qua hanc causam multis prosequitur, et dilucide intelliget, damascenum et longobardum, ob id quod is calumniator eis obijcit, non probro, sed corona esse donandos. Adde quod quā multa religionē concernētia a patribus fusius tradita sint atq; ex sacris literis collecta, uarijsq; argumentis probata, ad quæ uel transcurrenda, uix hominum ætas sufficeret. Necesse fuit ut aliqui ea in arcum constringerent. Et id potissimum (ut reor) hos eruditissimos uiros permouit, ut alter apud græcos, alter autem apud latinos. Quæcumq; in omnibus omnium libris latius leguntur, in unum coegerint, ut quisquis illa breui tempore, breuibuscq; uidere uellet, in unicum uolumen redacta legeret. Vnde, potius laude quam probro digni sunt, ut qui cuncta nostræ religionis mysteria, ceu quodam indice memoriæ prodiderunt.

Melanchton.

ET quamquā, nolim morari studiosos, hoc genus summis.

Villa sancte.

B, 1.

R F C:

DE LIBERO ARBITRIO.

RECTIVS docent, qui sacrarum scripturarū sciē-
tiam adepturos, id genus summis, prius erudiendos esse
arbitrantur, ut dum totam ferme omnium literarum ras-
tionem, quę eis summam stringitur, primo attigerint
quum postea suis proprijs omnia locis late uiderint, ceu
iam pridem delibata sentiant, recteq; intelligant. Vnde
reor, id lutheranos uel maxime in errores adigere, quod
post prima literarum rudimenta, perinde ac scriptura sas-
cra, ne ullo quidem interprete egeret, ita eam citra prę-
ceptorem docere presumunt, rati archana rerum diuinar-
um mysteria, sub uerborum inuolucris, recedentiumq;
sensuum figuris obstruata, posse suis cerebris reserare.
Quod quidem q̄periculosum ac temerarium sit, hereses
omnesq; istinc ortum habuere indicant.

Melanchthon.

TAMEN probe necessarium duco indicare saltim,
e quibus locis, rerum summa pendeat, ut quorsum dirigē-
da sint studia intelligatur.

Deus

Vnus

Trinus

Creatio

Homo

Hominis uires

Peccatum

Fructus peccati

Vitia

Pœne

Gratia

Gratię fructus

Fides

Spes

Charitas

Prædestinatio

Signa sacramentalia

Hominum status

Magistratus

ADVERSVS MELANCHTONEM.

Lex
Promissiones
Instauratio per Christum

Episcopi
Condemnatio
Beatitudo

Villafancte.

AT ET SI IN HOS locos potissimū theologica studia conferenda sint, alij tamen reliqui sunt, eiusdem auctoritatis, a CHRISTO et apostolis, uiua uoce traditi, quos quidem Damascenus et longobardus, quos hic perperam carpis longe uerius, fidelius atq; exactius, in literas retulerunt. Quales de pœnitentia, de latria, deq; sacramentorum septem rationibus, cum plerisque alijs, in Ecclesia sunt uulgati.

Melanchton

IN HIS ut quidā prorsus incōprehensibiles sunt, ita rursus sunt quidā, quos uniuerso uulgo Christianorū Compertissimos esse CHRISTVS uoluit. Mysteria diuinitatis, rectius adorauerimus, q̄ uestigauerimus.

Villafancte

LONGE aliter sentit paulus, Cuius tu doctrinā falso iactas. Qui mysteria, idest, occulta et inuisibilia dei sempiternaq; uirtus eius et diuinitas, per ea quæ facta sunt uestigare docet. Vnde et si ea quæ ad dei naturam spectant procul a mortalium animis absint. Tamen quia haud pauca, scriptura sancta refert, erigenda est

Roma...c.

B. 2.

mens

DE LIBERO ARBITRIO.

Io. 6. c.

1. petri. 3.

mens, per fidem et hæc opera in quibus non parum dilucent, ad ea quo ad fieri poterit, contemplanda. Nam CHRISTVS ipse dominus noster, apud iohannem cohortatur, ad scripturas, quæ de diuinitate sua loquuntur indagandas. Et apostolus iubet reddere rationem, de ea quæ est in nobis spe.

Melanchton

IMO SINE magno periculo tentari non possunt, id quod non raro, etiam sancti uiri sunt experti.

Villasancte.

HI FORTASSIS uiri. Quos sanctos putas, fuerunt e numero eorum, qui deum delinire, et captum mentis comprehendere temptauerunt. Quoniam alij quidã, qui omnia corpora transcendent. Quidquid perfectionis excogitari potest, deo tribuerunt, non paruam eius notitiam assecuti sunt.

Melanchton.

ET CARNE, filium deus Opti. Max. induit. ut nos a cõtemplatione maiestatis suæ, ad carnis adeoque fragilitatis nostræ contemplationem inuitaret.

Villasancte.

HÆC LVTHERI tui suasio est, qui cuncta in carnem

ADVERSVS MELANCHTONEM.

nem collocat. Porro scripturę sanctę, religionisq; nostrę proceres, secus docent, quādo uel bum caro ideo factum esse testantur, ut nos a carnalibus terrenisq; rebus, ad supramundana superq; cęlestia contemplanda reuocaret. Quod uel hinc late patet, quia quęcumq; nobis, credenda, facienda, sperandaq; proposuit, hęc tota nos ab hac carne, in deum, rapere conantur. Caro enim ut ille inq̃t, non prodest quicquam. Nec carnalis homo sapit quę dei sunt.

Io. 6. c.

Melanchton

SIC ET PAVLVS ad Corinthios scribit. Deum per stulticiam predicationis, Nimirū noua ratione uelle cognosci, cum non potuerit cognosci, in sapientia per sapientiam.

Villa sancte

HAEC PAULI uerba ad Corinthios, nihil omnino, instituto tuo conducunt. Illic enim Apostolus solū agit, ut uirtutem Crucis, per quam gentes crediderunt, humanę sapiētię pręferendam esse demonstrat. Ea nāq; mortales cognouerunt, quod per philosophiam nequiuerunt attingere. Verba eius si quis requirat subiiciam.

Vbi inquit sapiens? ubi scriba? ubi inquisitor huius seculi? Nonne stultam fecit deus sapientiam huius mundi? Nam quia in dei sapienria non cognouit mūdus, per sapientiam, deum. Placuit deo per stulticiam prędicationis, saluos facere credentes. Perinde ac diceret, si per sapientiam dei, quę in ipsa rerum natura relucet, non potue-

1. corinth. 1.

DE LIBERO ARBITRIO.

runt seculi sapientes Cognoscere, quod Crucis mysteriū reuelauit, igitur uirtus Crucis quam ipsi stultitiam æstimant, preferenda est eorum sapientiæ. Ex quibus (ut palam est) neq; colligi potest, quod deus uoluit noua ratione cognosci. Neq; quod nos a maiestate suę diuinitatis, ad carnem contemplandā reuocauerit. Hæc enim duo consequentia per carnalem tantum lutheri tui dialecticam inferuntur.

Melanchton.

PROINDE non est cur multum opære ponamus in locis illis supremis, de deo, de unitate, de trinitate dei de mysterio creationis, de modo incarnationis.

Villafancte.

CVR ERGO eos locos, diuina scriptura passim cōmemorat, et in eis enarrandis remoratur? Certe si diuinitas ab illis indagandis, nos retrahere uoluisset, nusquam eos in suis literis ubiq; inculcasset, tātum abest, ut in illis uim omnem religionis collocasset. Iam quod prisci illi simulq; eruditissimi uiri, qui in eis perscrutādis tantum laboris consumpserunt, hanc operam frustra luserint, quis ausit asseuerare? Maxime quando ab ipsa sapientia dicitur. Qui elucidant me, uitam æternam habebunt.

Ecclesiasti.
24.ca.

Melanchton

QVESO QUID assecuti sunt, iam tot seculis scholastici theologi, cum in his locis uersarentur?

Vil.

ADVERSUS MELANCHTONEM.

Vlila. ancte

NUNC SE SE sua sponte offert locus quo si uellem
causam scholasticorum agere, non pauca mihi dicenda fo-
rent, quum in defensionem eorum, quando a quibusdam
qui omnia ad amissim uallēsis exigūt ubiq; ridentur, pe-
tulantissimeq; mordentur, tum etiā in eos ipsos crimina-
tores, qui in Ciceronis lectione plus nimio delectati nihil
audire, uel legere, nisi expolitū ac dissertū uolunt, Nec in
eorum animis quidpiam inherere potest, quod sono blā-
diori, aures non demulceat, cuncta quæ orationis fuco
carent, anilia, inepta, uulgariaq; existimantes. Tamen
quoniam tūc opere præcium esset, eorum commenta huc
adducere, pariter & cōfutare, adeoq; plurima quæ in eisdē
commentores, longe uerius detorqueri possent congere-
re, quæ omnia (ut liquet) iustum uolumen poscerent, sat
fuerit in presentia, ad id qd' hic melanchton obijcit re-
spondere. At primo quidē dum querit quid affecuti sunt scho-
lastici, cū in ijs locis uersarentur, respondeo quod multa
quæ hoc in loco haud paucis perstringi possent. Princi-
pio quod fidei archana in quibus religio potissimum con-
sistit expolitissimis uerbis explicuerunt, rationeq; reddi-
ta probauerunt ut facile est uidere, ijs qui apud eos, de
unitate, trinitate incarnatione dei cæterisq; hoc genus fi-
dei mysterijs perscrutationes legerunt, Deinde quod he-
reticorum philosophorumq; cauilla, in nostram pietatē
cōmenta, usq; a deo dissoluerūt, ut neq; ij, nec illi qdpiā
iā fingere quæant, quod ab eis non sit prorsus cōuulsum,
legat quisquis periculū uolet facere, eorum cōmentarios
et ex-

[^]ethnicorū
2. thi. 3.

et expendat si adhuc posset, ex omnium eorum cauillis, aliquid obijci religioni, quod nō sit iam pridem ab eis explorū. Præterea quod suaserunt quamlibet perfidis Christianam doctrinā, nihil rationi pugnans, nihilq; dissentaneum continere, quandoquidem luce clarius monstra- uerunt, cuncta quæ ad eam pertinent, uerę philosophię conquadrate. Expendant quotquot his fidem habere no- lunt, Platonis, Aristotelisq; dogmata, (ij enim sunt philo- sophiæ principes) uiderintq; si quidpiam ueri in eis sit, quod isti eruditissimi uiri, ad Christianam religionē non accomodauerint. Ad hoc quod sententias patrum ex phi- losophię penetralibus depromptas, quæ quidem plerūq; sub uerborum inuolucris obstruuntur, adeo explanaue- runt, ac sub oculos omnium posuerunt, ut nemo quamli- bet rudis, eis intelligendis (modo ad id conari uelit) cæ- cutire quæat, Quęcumq; enim a ueteribus sub obscure, am- bigueq; tradita sunt, ij recentiores stilo tenui atq; humili exposuerunt. Atq; id credo fuisse in causa, quare cultam atq; elaboratam orationem reiecerint. Non enim erat eo- rum institutum ornate, compeue scribere, sed enucleate atq; distincte scripturarum archana referare. Quæ qui- dem si quis insicietur, erit forsan ex eorum grege qui pri- mū ante, sese astringunt, præceptionibus uallæ ad quas tanquam ad saxum adherescunt, quam inter uerum & fal- sum diiudicare uelint.

Melanchton

NONNE IN disceptationibus suis, (ut ille ait) ua- ni facti sunt dum tota uita nugatur de uniuersalibus, for- malis

ADVERSVS MELANCHTONEM.

malitatibus, connotatis, et nescio quibus alijs inanibus
uocabulis,

Villafancte.

· ID (VT REOR) est unum inter alia, ob quod to-
ta grammatistarum cohors, in scholasticos theologos con-
iurauit, Aiunt enim eos omnes, aliud nihil quā quæstio-
nes, inutiles, insulas superuacaneasq; moliri, uocabulis
cunctis retro sæculis inauditis. Sed si huiusmodi ho-
mines. Citra suę trutinę supercilium, ad mentem reuoca-
re uelint, diuinarum rerum, productiones, uerbí in-
carnationem, sacramentorum rationes et cætera hoc ge-
nus penitissima religionis mysteria, quæ absq; illis unis-
uersalibus, formalitatibus et connotatis ex amussim enu-
cleari nequeunt, quando quidem eorum omnium intelli-
gentia, relationum accidentiumq; naturas efflagitet.
Non adeo impudenter eos incesserent. Sed quia disci-
plinas quasq; non ab ipsis rebus, sed ab orationis fūco,
sermonisq; festiuitate laudant uel uituperant. Nihil di-
gnum lectione putant, quod a Ciceronis eloquentia, uel
lato (quod dicitur ungue) dissideat. Meminerint tamen
perfrictissima frōte uiri. Qui (ut in prouerbio est) strami-
na malunt quam aurum, scientiam scripturarum, quibus
demere aut demutare aliquid nefas est. Potius desydera-
re nudas, et simplices uoces, quibus exprimi queat, quā
comptam comatamq; orationem, quę uix rebus satisface-
ret. Vnde ut canonicos scriptores præteream qui omnes
ut constat humili incultoq; sermone, sacras literas tradi-
derūt, mos fuit stoicis philosophis, qui inter cæteros phi-

C.1.

loso

In achademis.

lophiæ cultores de eiusdem archanis subtilissime disputarunt, uerbis simplicibus et rudibus, ut pote indagandis naturæ secretis magis accomodatis, suis disceptationibus uti. Nam ut Cicero ipse author est. Zeno eo& princeps plurimis nouis uerbis (noua enim dicebat) usus est. Quippe tot tantaq; in rerum naturis secreta latitant, quæ nisi crasso supinoq; sermone explicari nequeant.

Melanchton

ET DISSIMULARI eorum studia possent, nisi euangelium interim et beneficia Christi obscurassent nobis, illę stultę disputationes.

Villa sancte.

1. Cor. 1. 2. c

ARBITROR quod structura sinuositatq; orationis, quā tu tuicq; similes, ad sacras literas accomodare student, longe magis obscurēt, euangeliū Christi, quā clara digestaq; rerū cognitio, ab scholasticis accomodata, Certe quo quid scriptū est elegantius, eo quę sit eius sententiā est inuenire cōfusus. Quod quidē paulus apostolus celeberrimus doctrine euāgelicę scriptor ut uel unū authorē hucasciscā ingenue testatus est dū gloriatur sese non doctis humanę sapiētię uerbis, sed simplicibus eā tradidisse. Hinc comonefaciēs nos, ne rebus sacris, stilū prophanū misceamus. Cæterū, sepius mihi cogitāti. Quid causę sis, quod gramatistę omnes quotquot lepori sermonis tantū insudāt, (Non enim est mihi sermo de ijs qui eloquentiā cū sapiētiā cōiungūt, quos in literarū splendorē seculum hoc nostrū produxit) scholasticos theologos detestētur, id inter alia crebrius succurrit. Quum enim, neq; philosophiam

ADVERSUS MELANCHTONEM.

phiam, nec aliā quāuis disciplinam liberalem curent, rati quod post prima gramatices rudimēta, græcarumq; literarū delibamēta, quę uix dimidiatū theodorū attingunt sat fuerit Laurentij ualēis præceptiones et annotationes ad omnes authores quālibet eruditos intelligēdos, comprehendere, dū ad scholasticos, qui ad filiū omnium disciplinarū scripta sua exigunt, accedunt, et ne uerborū quīdem significatias (quęq; enim ars ut ille iquit habet proprias uoces quę a peritis dūtaxat intelligi quęant) nedū sensa intelligūt, æstimātes sese in ambagū labyrinthum incidisse, nihil plus eorū doctrina perhorrescūt. Nec mirum nā ut græci dicūt τὴν κρυπτὴν ἐχλυσίαν. Vnde et quintilianus. Nihil peius inquit hīs, q paululū aliquid ultra primas literas progressi, falsam sibi scientiæ persuasionem induerunt.

Li. iiii. ato.
sit .uro

Melanchton

* IAM SI LIBET mihi ingenioso esse, in re non necessaria, facile quęam euertere, quęcumq; pro fidei dogmatis, argumenta produxerunt.

Villafancte

HVI TAM CITO tibi triumphū polliceris? Nedum certamen iniisti, etiā strategemata canis? Nec Hercules quidē cōtra duos. Magnum opus et arduū (Crede mihi) melanchtone conaris. Grandis enim tibi restat uia. At superi propicij uelint. Ne contingat tibi experiri, quod ab Hispanis dici solet ei qui pugnam temere aggreditur. Putas inquit te uictoriam relaturum, et fortasse, oppetes, laniatus.

Melanchton.

IN DE LIBERO ARBITRIO. VDA

ET IN HIS quam multa rectius pro hæresibus, quibusdā facere videntur, quā pro catholicis dogmatibus.

Villafancte

VERVM (ut opinor) non pro hæresibus lutheranis, quas tu hic pugnacissime stabilire contendis, eis enī quorū quot uerba scholastici memoriæ prodiderunt, manibus pedibusq; refragantur. Quomodo autem pro catholicis dogmatibus faciant, non est tuum, neq; tui similibus iudicare, sed eorum qui intra ecclesiæ gremium continentur.

Melanchton

RELIQVOS uero locos, peccati uim, legem, gratiam, qui ignorarit, nescio quomodo Christianum uocē.

Villafancte.

MIRVM EST interdū reperiri homines, qui suæ sententiæ prorsus obliti, & quid agant ignorātes, plerūq; sese tricus inuoluūt. a quibus postea extricari nequeunt, eius generis est melanchton iste, qui non recolens, quæ de deo, de trinitate, et unitate, incarnationeq; eius, paulo ante disseruit, propriæ sententiæ immemor, estimat nunc non esse dignum nomine Christiano, qui peccati uim, legem, gratiamq; ignorarit. Perinde quasi ij, loci citra aliarum superiorum notitiam, quos prætereundos esse censa fuit, cognosci queant. Cæterum, si nullius rei cognitio, quantulacumq; illa sit, citra suæ causæ cognitionem haberi

ADVERSVS MELANCHTONEM.

beri queat. Quum neq; peccati uis, quod ab uno deo naturæ principe ceu prohibitore procedit. (Nimirum est factum, uel dictum, uel concupitum contra deum) Neq; lex ipsa, quæ deū unum, trinum, carnem factum, utroq; instrumento clamat. Neq; gratia, quæ utiq; ab eo auctore, et per eum mediatorem collata est, absq; illorum priorum locorum notitiæ exacte cognosci queant, qui fieri potest ut illis posthabitis, ij posteriores attingantur? Sunt equidē illi, horum causæ. At forsan dices, quod prestitit, illos superiores locos de deo, de unitate, de trinitate, deq; incarnatione, per fidem absq; superflua scholasticorū indagatione cognoscere. Itidē dicetur tibi de his, quorum tu notitiā necessariā esse arbitraris. Quos nonnūq; fortassis, satius foret, simplici fide credere, quā nimium diligenter, scrutari. Dum quidem, uix peccati uim, legis prohibitiones, gratiæ adipiscendę difficultatē, ad amissim rationis exigere queas, quin deum, aut seuerum legis latorē, aut crudelem uindictam, aut deniq; parcum orbis dominatorem, reprehenderis. Quocirca quorū interest, hos locos quos ceu necessario cognoscendos, Christiano tradis, non ignorare, eorum est alios etiam superiores, quos scholastici perscrutantur, cognoscere.

Melanchton

NAM EX HIS proprie Christus cognoscitur. Si quidem hoc est Christū cognoscere beneficia eius cognoscere. Non quod isti docent, eius naturas, modos incarnationis eius contueri.

DE LIBERO ARBITRIO. VOA

Villasancte.

SI VÈL prima scholasticorum elemēta didicisses, haud nūc miserabiliter, in errores ridiculos incidisses. Retis ne? quod cognitio unitatis dei, trinitatis incarnationis, et aliog; hoc genus reconditorū locorum, perinde ac cognitio legis, gratiæ ceterorūq; inferiorum, dei nobis beneficia non manifestent? At longe falleris opinione. Nēpe quia eque illi, ut ij quos tu cognitum iri fateris. Beneficia dei nobis ostendūt, deumq; super omnia amare docent. Porro quicquid (etiamquālibet abditū et archanū) de deo cognoscimus. id totum nos ad amorē et beneficiorum eius recognitionem prouocat erigitq; Nam quo pacto potest quispiam, eū unū naturę principem ac conditorē, humaniq; generis instauratorem contēplari, quin continuo in eumdē supplex amore feratur? Hæc enim abstrusissima diuinitatis secreta tametsi humanę mentis caput transcendant utcūq; tamen ea attingere ualeamus: adeo mentem nostram mouent atq; delectant, ut eorum speculationem cunctis alijs bonis sensibilibus præferat. Hinc est quod omnes quotquot probe philosophati sūt, quamquā harum rerum altissimarum, tenuissimam notitiam assecuti sint in eam tamen spretis cæteris bonis quæ mortalium animos allectare possunt, foelicitatem potissimum collocarunt.

Melanchton

NI SCIAS, quem usum carnem induerit, et cruci adfixus sit Christus, quid proderit eius historiā nouisse.

NONs

ADVERSVS MELANCHTONEM.

Villafancte

NONNE VIDES, qđ tute tibi ipsi pugnās? Qui fieri potest, ut quis historiam incarnationis, passionisq; Christi cognoscat, et simul in quem usum carnem induerit, et cruci adfixus sit ignoret? An non idem est historiā eius pariter et beneficia recolere? Nunc audi eorum connectionem. Qui propter Nos homines, et propter nostram salutem (sic enim simbolū quo paucissimis, historia Christi perstringitur habet) descendit de cœlis, non (inquiunt scholastici) per loci mutationē, sed per carnis assumptionem, et incarnatus est, idest naturę nostrę in eandē ipostasym unitus, (verbis enim eorū utor) de spiritu sancto, idest summa et ineffabili dei gratia et bonitate, quę spiriui sancto tribuitur, tam et si omnes simul diuinę personę hęc dei incarnationē effecerint. Et natus ex maria uirgine, hoc est, perinde ac radius solaris locum non occupans, egressus est de thalamo suo, ut post partum parēs uirgo integra permaneret, et quę sequuntur. Intueris ne? quomodo Historiæ cognitio et usus eius perpetuo quodam nexu iunguntur? ita ut unum sine altero deprehendere nequeas? Quapropter Historicus ipse iohannes in suę historię calce id ipsum contestās. Hęc inquit scripta sunt, ut credatis quia Iesus Christus est filius dei, et ut credentes uitam habeatis in nomine eius. Io. xx. capi.

Melanchton

AN VERO medico satis est nouisse, herbarū figuras, colores, et lineamenta? Vim scire natiuā nihil refert.

ITA

DE LIBERO ARBITRIO.

Ita Christū qui nobis remediij et ut scripturæ uerbo utar, salutaris uice donatus est, oportet alio quodam modo cognoscamus, quam exhibent scholastici.

Villasancte.

ID EXEMPLVM quod ex medicinis adducis, huc parum pertinet. Siquidē medicina, ob id quod in theoresim, praximq; secta est, interim ad contemplationem, interim uero ad usum accomodatur. Quod in theologia quæ hāc sectionem non recipit (Nimirum quia tota practica est) fieri nequit, eoq; similitudo non quadrat.

Melanchton

HAEC DEMVM Christiana cognitio est, scire qd lex poscat. Vnde faciendæ legis uim. Vnde peccati gratiam petas, quomodo labascentem animū, aduersus demonem, carnem et mundum, erigas, Quo modo afflictā conscientiam consoleris.

Villasancte.

HAEC INQ VAM uere Christiana cognitio est. Quam & scholastici non reiiciūt tam et si plures reliquæ sint. Quas quidem missas facere non oportet. Quales de deo, deq; diuinitatis eius mysterijs, scriptura scā tradit.

Melanchton.

ADVERSUS MELANCHTONEM.

SCILICET ista docent scholastici.

Villafancte

ENIMVERO ista docent, et ad ista in plerisque suarum doctrinae locis, mortales omnes cohortantur, ut clarum est cernere ijs qui eam uel summis (quod aiunt) labris delibant. Quidquid enim, ad uitae morumque institutionem, tam a sacris quam a prophanis authoribus memorie proditum est, id totum apud ipsos, compendiarie in unum congestum reperias.

Melanchton.

PAVLVS IN EPISTOLA quam romanis dicauit. Cum doctrinae Christianae compendium conscriberet. Num de mysterijs trinitatis, de modo incarnationis, de creatione actiua, et de creatione passiuaphilosophabatur?

Villafancte

PAVLVS SCRIBENS ad romanos, eos qui ex iudeis et gentibus, in Christum crediderant, et paternarum legum emulationibus inuicem altercabantur, oppido quam, inepte de diuinitatis archanis, more scholastico, disciprasset. Namque institutum eius non erat, de altissimis rebus scholastice differere, sed potius romanos uacillantes, in fide Christi firmare. Praestabat igitur, romanos uix in pierate satis initiatos, sedum instructos, tanquam paruulos in Christo, late, non esca, alere, ad unius legis obseruationem, mutuamque dilectionem, et concordiam cohortari. Paternas leges pro quibus inuicem concertabant, co-

D.I,

fu-

DE LIBERO ARBITRIO.

futare. Ac denique fidei rudimenta et exercitamenta, in quibus nouitios Christianos uersari conuenit, docere. Maxime quod sat erat apostolo, prima fidei fundamenta iacenti, ea tradere, super quibus, minores hæc alia omnia postea, constructuri erant.

Melanchton

AT QUID agit? Certe de lege, peccato, gratia, e quibus locis solis, Christi cognitio pender.

Villafancte

SEMPER idem inculcas, Iam idem idem præmonstratum est, quod non solū ab his locis, sed ab alijs supremis, quos omittendos censes, cognitio Christi dependeat. Nisi (more hæreticorū) homonymon faciens, legem pro utroque instrumento. Peccatum pro eius authore, ultore, et remissore, gratiamque pro Christo mediatore, acceperis.

Melanchton

QVOTIES paulus optare se testatur, fidelibus locupletem Christi cognitionē. Præuidebat enim fore, ut relictis, salutaribus locis, animos cōuerteremus, ad frigidās et alienas a Christo disputationes.

Villafancte.

AT SI FRIGIDAS uocas disputationes, quæ
apud

ADVERSVS MELANCHTONEM.

apud scholasticos, de unitate dei, de trinitate, et incarnatione eius, alijsq; hoc genus mysterijs agunt. Nescio quare ratione locupletes appellare queas, que apud uos, de laudicijs uocum deq; orationis artificio contendunt? Vnde reor, apostolum sermone inopem, scientia uero diuitem potius optasse fidelibus cognitionem scholasticam, rebus uberem, quam uestram opulentem. ue his.

Melanchton

ITAQUE nos aliquam deliniamus, eorum locorum rationem qui Christum tibi commendent, qui conscientiam confirment, qui animum aduersus sathanam erigant.

Vila sancte.

FAXIT DEVS opti. Max. ut hac pollicitatio tua in contrarium non cedat, Ac in enarrandis ijs locis, qui (ut recte inquis) Christum probe commendant, lutherum pro ipso non predices, se enatam conscientiam non perturbes ac deniq; sathanam aduersus lectoris animum tuis erroribus delinitum exagites, Quonia (ut Hispani dicunt) malorum hominum est, polliceri uinum merum, et propinare uenenum.

Melanchton

PLERIq; locos uirtutum ac uirtutiorum, tantum in scripturis requirunt, sed ea observatio philosophica magis est, quam Christiana. Quod cur ita dicam paulo post intelliges,

DE LIBERO ARBITRIO.

Villasancte

EX HIS FACILE apparet, quam diligens fueris, in diuinis literis perscrutandis. Quęcumq; enim de uitijs et uirtutibus philosophi tradiderūt, ea omnia, longe exactius ab scripturis sanctis (tam et sub alia appellatione) traduntur. Vnde sicut philosophi solent, dissertationes suas, in logicam, physicam, ethicamq; partiri, ita et scripturę sacrę, ut in genesi et in ecclesiaste, de natura, in canticis, euangelijs, et apostolorum scriptis de logica. Namq; Christus, et paulus, saepe proponunt, assumunt, confirmant, atq; cōcludunt, quod proprie dialecticorū est. In puerbis et in omnibus sparsim libris de moribus, multo altius quam ipsi philosophi, differunt.

De hominis uiribus adeoq;
de libero arbitrio.

Melanchton

CRIPSERE de libero arbitrio, Augustinus et Bernardus, et ille quidē, sua posteriorib⁹ libris, quos aduersus pelagianos edidit, multipliciter retractauit, Bernardus non est similis sui. Sunt de hac re etiam apud gręcos quędam sed sparsim.

Villasancte.

RIDICVLVM est (ut aiunt) noctuam inter cornices spectare, sed (nihilis me moueat) multo ridiculius est,

ADVERSUS MELANCHTONEM.

est, Hunc melanchtonem ab ipsis (quod dicitur) incunabulis, in grammatistarum pedagogijs educatum, audire de scripturæ locis p̄inde differentē, ac si hæc sua archana omnes theologos quotquot retro sæculis præcesserunt, præterissent. Namq; augustinum cuius in exponēdis scripturis sanctis, tanta est autoritas, ut ab ea uel iota discedere fas nō habeatur, ceu foede lapsum ridet, ob id quod agens contra pelagianos, qui diuinam gratiam floccipendunt, paucula quæ de libero arbitrio, ab eo exciderant, (forfan ut gratiæ primas daret) prudens retractauit. Diuum itidem Bernardum, inter alios scriptores, eruditione et sanctimoniâ præclarum, non modo ridet, uerum etiam adeo nihilifacit, ac si ne ulla quidem uir sanctus, foret autoritate dignus. O uolatile cerebellum, nondum tirūculus uix summis (quod dicunt) digitis sacras literas attigisti, et ijs strenuissimis ueteranis, qui in eis cōsenuerunt, insultare audes! Age dum et perge ulterius, quoniam breui fore spero, ut cognoscas, te in eos petulantissime debacchatum.

Melanchton

EGO QVANDO quidem, non sequar hominum opiniones, et simplicissime et planissime rem exponam, quam fere obscurarunt authores, tum ueteres, tum noui, quia sic interpretabantur scripturas, ut simul uellent tamen, rationis humane iudicio satisfieri.

Villa sancte

ENIMVERO id est cōmune præludium, quo do-

D. 1.

cer

DE LIBERO ARBITRIO.

cet lutherus. suos ante narrationem præfari, ut protesta-
ti, sese nullam hominū sententiam secuturos. adeoq; om-
nia sua, nude, sincere, aperteq; tradituros, omnes blan-
diendo ludificent. At ut pollicentur scilicet, ira faciunt,
Homines uersuti loqui, bifidi bilingues qui siue hac siue
illac comprehendantur, instar anguium elabuntur. Pos-
tremo ne aut ipsa quidem sensuū perspicuitate, quæ om-
nium mortalium confessione maxima est, conuinci que-
ant. Quidquid ex rerum natura constare potest Aca-
demicorum more inficiantur. Nunc elusos, Nunc iudicio
humanæ ratiocinationis uictos appellantes, cunctos au-
thores qui sensum rationemue sequuntur.

Melanchton

PARVUM ciuile uidebatur docere, necessario pecca-
re hominem, Crudele uidebatur reprehendi uoluntatē,
si non posset se a uitio ad uirtutem cōuertere, ideo et plu-
ra uiribus humanis quam par erat tribuere, et mire uaria-
runt, cum rationis iudicio uiderent ubiq; refragari scri-
pturas.

Villa sancte

HAEC QUIDEM incōmoda ipse tibi confingis,
Nam theologis illis non parum ciuile. sed plusquam im-
pium censebatur, docere necessario peccare hominē, quā-
do libertate ab eo adempta, et uirtus simul et omnis disci-
plina religionis aufertur. Præpterea hæreticissimum, ne-
dum crudele, uoluntatē sese a peccatis auertere nequeun-
tem

ADVERSUS MELANCHTONEM.

tem reprehendi, dum quidē hac ipsa potestate ab ea abla-
ta nec corona donari, nec plecti poena iure posset, porro
arguere quemquam, quia non fecit quod facere non po-
tuit ut ille inquit summæ iniquitatis est et dementiæ,
Proinde quotcūq; authores de diuinis literis bene meriti
sunt, tribuerunt homini arbitrij libertatem, ut uirtuti, le-
gibus religioni, meritis ac demeritis locum relinquerent,
in quo quidē præter ethnicos et hæreticos nulli umquā
scriptores uariarunt.

Melanchton

ET IN HOC quidem loco, Cum prorsus Christia-
na doctrina a philosophia et humana ratione dissentiat.

Villafancte.

HINC FACILE EST CERNERE, quantum
operæ diuinis literis et philosophiæ nauaueris. Quan-
do eas in hac liberi arbitrij questione, omnino contentiē-
tes, prorsus pugnare asseris. Porro prestantissimi philo-
sophiæ authores, et qui omnium eruditorū iudicio, de ea
optime meriti sunt, id asseuerāt, unaq; uoce fatentur, qđ
utiq; ipsa scriptura sancta docet. Naturam ab initio ge-
nuisse hominem liberum, reliquisse eum in manu con-
siliij sui, ut quod uellet, siue malum, siue bonum perse-
queretur. Quod ut paucis agam, Vel hinc palam
liquet, quia omnes quotcūq; in philosophia clari ha-
bentur, et hominē ad beatitudinem, natum esset dicunt,

Ecclesiasti.
xv. capi.

Virtu:

In parado-
xis.

uirtutem semper liberam esse uolunt, semper inuictam, que nisi ita sit, ne uirtus quidem esse queat. Vnde et platon, et aristoteles, duo philosophiæ fulmina, (ut alios prope modum infinitos præteream) innumeris ferme sue doctrinæ locis hoc palam docent, Quibus et ipse Cicero Rhomanæ linguæ, iuxta ac philosophiæ parens, ex sententia eruditissimorum hominū sapientem deliniās, manibus pedibusque suffragatur ad hunc modum dicens. Dictum est ab doctissimis uiris, sapientem liberum esse. Quid enim libertas? nisi potestas ut uelis uiuendi? Quis igitur uiuit ut uult? nisi qui recta sequitur? cui uiuendi uia cōsiderata atque prouisa est? Qui legibus quidem nō propter metum patet, sed eas sequitur et colit, quod id salutare esse iudicat, qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat, denique nisi libenter ac libere, cui quidem etiam, quæ uim maximam habere dicitur, fortuna ipsa cedit. Sicut sapiēs poeta dicit, suis quisque fungitur moribus, tantum ille.

Melanchton.

TAMEN SENSIM irrepsit philosophia in Christianismum, et receptū est impium de libero arbitrio dogma, et obscurata est Christi beneficentia, per profanam illam et animalem rationis nostræ sapientiam.

Villafancte.

EC QUID MIRVM si philosophia irrepsit i Christianismum, ut quod ex sacris literis prius testatum erat, ratione

A D V E R S V S M E L A N C H T O N E M.

ratione simul testaretur? Certe anteq̃ diuine scripturę philosophia iungeretur, satis nobis erat fide persuasum, hominem libertate esse donatum. At ubi ea (in mensis patrum laboribus) fidei sociata est. Conuictum est inuolabilibus argumentis. Verum esse quod ipsa docet. Num pulchrum est? ratione Comprehendere, et ueluti oculis obiectum spectare? Quod scriptura diuina prodit? Hinc enim uel perspectissimum erit, etiam prophanis ipsis, religionem nostram, nihil humano iudicio impossibile, nihilq̃ dissentaneum (Quemadmodum ceterę hęreses) continere. Quocirca dogma illud de libero arbitrio non impium (ut perperam cõminisceris) sed diuinę doctrinę et rationi consonum quum fide, tum profundę philosophię argumentis persuasi, amplectimur, ut dum mēs humana, in credendis diuinis rebus contumax, scripturę auctoritate conuinci nequeat ratione saltem conuincatur. Quod (ut constat) potius Christi beneficentiam illustrat, quam obscurat. Equidem quo clarius beneficium alicui? cernitur, eo recipientis animus ad cognitionem eius fortius prouocatur.

Melanchton.

V S V R P A T A est uox liberi arbitrij, a diuinis literis, a sensu et iudicio spiritus alienissima, qua uidemus sanctos uiros non raro offensos esse.

Villa sancte

A T S I N I H I L interest, quibus quidq̃ nominibus appelletur dum res ipsa manifesta sit. Quid refert?

E. I.

humana

DE LIBERO ARBITRIO.

humanam uoluntatem, liberum arbitrium seu quouis alio nomine nuncupare? Nam quocūq; eam uocabulo cōpellare libeat. Quod tamen sit, nemo ambigit. Proinde et si uox a diuinis literis abhorreret, dum re ipsa sacris cū profanis conuenit, quid refert eam sic uel sic uocitare? Unde reor neminē hac uoce fuisse usquam offensum, præter manicheum viclefum, et lutherum, insignes Christianæ religionis detractores, qui diuinam præscientiam, cū rerum contingentia, concordare nesciunt. Quamobrem et si a sensu et iudicio spiritus horum hæreticorum, Vox liberi arbitrij alienissima sit. Quid inde sacrarum literarū interest?

Melanchton

ADDITIONUM est e platonis philosophia, uocabulū rationis, æque perniciosum. Nam perinde atq; his posterioribus Ecclesiæ temporibus, Aristotelem pro Christo sumus amplexi, ita statim post Ecclesiæ auspicia, per platoniam philosophiam, Ecclesia labefactata est, ut præter canonicas scripturas, nullæ sint in ecclesia synceræ literæ. Redolet philosophiam, quicquid omnino comentarijs proditum est.

Villafancte.

QUONIAM lutheri sectatores et qui orationis leporem, potius quam rerum cognitionem curant, doctores ecclesiasticos, qui platonis, aristotelisq; dogmata, sacris literis miscuerunt passim incessunt. Et nisi semel responsum habeant, ubiq; eis foret respondendū. dum eandem

ADVERSVS MELANCHTONEM.

dem semper petulantiam inculcent. Norandū quod (ut ex lactantijs testimonijs facile collegi potest) sub prima recentiq; ecclesia, diuinę scripturę interpretes, aut omnino rudes, aut certe parum docti fuerunt. Namq; eloquentiam ueluti sæculo seruientem, et uires ostentantem suas, contempnere philosophiam uero, quia quicquid proponit, demonstrare contendit, aspernari, rati latius esse, doctrinam euangelicam (donec fides adolesceret) scripturę autoritate, aut miraculorū maiestate more Christi, quam ratione confirmare. At ubi religio excrecere et sese attollere ac dilatare cœpit, adeoq; pagani et hæretici, eloquentiæ philosophiæq; uiribus, eam oppugnare cœperunt. Nostri authores, ueriti ne firmitas eius collaberetur, nisi obtrektoribus sese opponerent, cœperunt quoq; eorum calumnias, philosophiæ rationibus, (per inde ac clauum clauo repellere) ostendentes, pietatem nostram, non modo nihil ueræ philosophiæ pugnantem continere, sed in totum fere cum potissimis eius artis scriptoribus, concordare. Vnde factum est, ut cum platonis et Aristotelis sectis, quæ inter cæteras celeberrimæ sunt, uoces etiam ad nos migrarent, ac subinde quæcumq; ecclesiæ primores, eloquentia, scientia, et sanctimonia præclari, memoriæ prodiderunt. ad horum philosophorum amissim exactum uideatur. Deinde quum pleriq; eorum a teneris (ut aiunt) unguiculis, in horum philosophorum scholis educati, ad religionem se conuerterint, deprehenderintq; complures philosophiæ et scripturæ locos, prorsus constare, arbitrati, multum pietati conducturos, quum ad eius ueritatē

DE LIBERO ARBITRIO.

firmendam, tum ad conuellendas ethnicorum cauillationes, si eos inuicem conciliarent, nisi sunt ostendere, nihil omnino ueri, philosophia contineri, quod ad sacras literas facile accommodari non possët. Postremo recentiores qui religione iam aucta, adulta, perflutaq; floruerunt, cōspicari etiam, horum ueterum cōmentarijs, ob multam uariamq; eorum eruditionem, Pleraq; contineri, quæ doctis, nedum rudibus atq; illiteratis errandi occasionem præbere possent. Conati sunt etiam eorū sententias, uariè, sinuoseq; traditas, in unā cogere, coactasq; simplici, ac plane rudi sermone peruulgare, ut neq; opinionū uarietas, neq; orationis structura, neq; demū rerum difficilimarum (Quas passim inculcant) obscuritas quemq; falleret, aut a ueritatis intelligentia, deterreret. Vnde et factū est ut quicquid hī iuniores in literas tradiderūt, tum philosophorum, tum horum ueterū ecclesiasticorum doctrinā redoleat. Ex quo tamen id cōmodi, relatum esse nemo inficiari potest. Quod a tēpore quo eos schola amplexa est ad presens usq; ne ullus quidem error in Christianismum obrepserit. At postquā, malis quorundā grammatarum technis, qui longe ante hac, ualla authore, idipsum moliti sunt, labefactari coeperūt, experta est ecclesia, utra scholasticorū an uallistarū, doctrina p̄faniōr sit.

CAETERVM Quā oīa quæ hactenus Amelanchtone dicta sunt, fuerūt ceu præludia quædam. Quibus lectorem docilem beniuolum et attentum redderet. Et nunc primo sententiā suā de libero arbitrio statuere molitur antequam, imane

ADVERSUS MELANCHTONEM.

mane eius artificium, quod nec ratione nec autoritate constat, dissoluam, opæ præcium puto in primis præfari. quæ de libero arbitrio, de rerum contingentia, deq; diuina præscientia, et prouidentia, theologi sentiunt. Quoniam his utcumq; expositis perfacile euadet quid de hoc melanchtonis figmento censendum sit, et ne lector in homonymon incidat, prius exprimam uocum significationes, quæ rerum cognitioni præferendæ sunt. Est igitur liberum arbitrium, pro ut mortalibus conuenit, potestas quædam animæ, qua bonum malumue, utrumq; discretum, aut amplectitur, aut reijcit, ab arbitrando dicta, ut quæ ad placitum, quicquid lubet decernat, perinde ac sit liberum quodam rationis iudicium. Contingentia uero ut hic eam accipimus, est futurarum rerum, quædam indifferentia, qua prius quam res sint, possunt non fore æque ac fote. Præscientia autem, est futurarum rerum, luculenta dei notitia, qua antequam fiant, eas distincte, euidenterq; cognoscit. Sed prouidentia est eiusdem dei, Opti. Maximiq; uoluntas. qua cuncta quæ ei subiiciuntur, miro quodam et infallibili ordine, in conuenientem finem statuit. Vnde tamen negandum non sit. complura in his inferioribus rebus, casu fortunæq; agi, tamē quia præter hanc diuinæ uoluntatis prouidentiam nihil omnino contingit, ut euentus omnes ad eam referuntur, nihil casuale, nihilq; fortuitum euenire constat. Quare quum multo difficillimum sit, huiusmodi infallibilem dei præscientiam, prouidentiamq; cum rerum contingentia, ac arbitrij libertate conciliare, qui utri plus æquo tribuerunt. Adhuc hærent (quod dicitur) in luto, Hærentq; in sale-

DE LIBERO ARBITRIO.

bra uolentes enim alterū nīmīū extollere, altero adeo sese implicauerunt, ut hactenus explicari nequeant. Quocirca hic nobis quasi inter duos scopos gradientibus, percaute incedendum est, ne hinc aut illinc propensī, in scissam uel caribdim incidamus. Vnde et consultissimum esse arbitror, eorum uestigia sequi, qui confessione omnium, salua prouidentia et arbitrij ratione, ad ueritatem usq; feliciter peruenerunt. Fatentur itaq; omnes, ecclesiastici scriptores, de diuinis literis bene merentes, ita liberum esse uoluntatis arbitrium, ut neq; ad bonum malūue cogi queat, neq; citra dei prouidentiam, quid piam agere, nec deniq; absq; gratia meritum sibi comparare. Quæ omnia et scripturæ testimonijs et ratione late patent. Primum enim diuinitas ipsa, (ut ab ipsius libertatis aucthore exordiar) testatur, ad cayn in hunc modū loquens Nonne inquit si bene egeris recipies, si autem male, statim in foribus peccatum tuum aderit: sed sub te erit appetitus tuus, et tu dominaberis illius. Certe si nullum aliud testimonium suppeteret, ad probandam arbitrij libertatem, id dumtaxat sufficeret, ad conuincendum proternissimum quenq;. Quo enim clarius, apertiusq; arbitrij libertas testari potuit, quam his uerbis, sub te erit appetitus tuus et tu dominaberis illius? Si enim appetitus noster, uoluntati perinde ac seruus domino subiicitur, quis asserat præter suæ uoluntatis arbitrium ad malam bonumue compelli? Item et per moysen ad populum israel loquens, si uolueritis inquit et audieritis me et alio in loco Et nunc israel quid petit, a te dominus deus tuus, nisi ut timeas dominum deum tuum, et ambules in

Genesis. 4.
capitulo

ADVERSVS MELANCHTONEM.

uis eius, et diligas eum, ac seruias domino deo tuo, in toto corde tuo, et in tota anima tua, custodiasq; mandata domini ac ceremonias eius quas ego hodie precipio tibi, ut bene sit tibi. Et ex hoc loco uel maxime comprobatur. His astipulatur apostolus ad CHORINTHIOS scribens. Qui statuit inquit in corde suo, firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens.

1. corinthi.
7. capitulo

Nam et si paulus illic agat, de his qui uirgines suas sua sponte domi retinent seu nuptui tradunt, tamen per hoc qd dicit, nō habēs necessitatē palā ostendit, arbitrij humani libertatem. Quibus SAPIENS multo apertius subscribens, Deus inquit, ab initio constituit hominem, et reliquit eum in manu consilij sui. Adiecit mandata et praecepta sua, si uolueris mandata conseruare, conseruabunt te, et in perpetuum FIDEM placitam seruare. Apposuit tibi aquam et ignem, ad quod uolueris porrige manum tuam. Ante HOMINEM uita et mors, bonum et malum. Vides, quod diuinus hic author, quęcumq; de libero arbitrio in literas hactenus tradita sunt, sucinctissime complexus est. Docens hominem, ab initio liberum, aquā et ignem. mortem ac uitam, idest bonum et malum diuersa appellatione signatū, in potestate sua ex æquo habere, ac subinde neq; in hoc nec illud, inuicte, sed sponte sua tendere, demūq; gloriā ac penā huius libertatis gratia referre. Quid aliud philosophi scholasticę, de libero arbitrio tradiderunt? Qui hic obganire poterunt vviclesistę ac lutheranistę quando tanti, tamq; celestis doctoris testimonio, eorum insania cōuincitur? Ratione etiā, ut neq; hac elabi queāt idipsum

Ecclesi. xv.
capitulo.

2. corinthe.
3. capi.

Iohan. 15. c.

ant, id ipsum constat. Nam quid leges, quid præcepta, quid exhortationes, aut cominationes, quid religio, quid uirtus. Quid denique (quod maius omnibus est) tot tantæque Christi beneficentiæ, per natiuitatem, mortem, et resurrectionem eius nobis collactæ, prodesse, si ad bonum, aut malum, uirtutem aut uicium, meritum aut demeritum, uolentia quadam et necessitate traheremur? Porro Quilibet conaremur utrum prosequi sequendum nobis foret, quod natura ipsa præscriberet. Verum enim uero, quia ut paulus author est. non sumus sufficientes aliquid boni cogitare, nedum facere ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est, quamuis libere, quamuis spontanee, bonum æque ac malum persequamur, tamen citra diuinæ gratiæ auxilium, quod liberi arbitrij imbecillitatem iuuat, et ad operandum bonum perpellat, nec tantillum operis merito dignum, et si pro uirili nitamur patere possumus, Quod ex multis scripturæ locis, perspicuum est uidere. Principio saluator noster apud iohannem Sine me inquit nihil potestis facere. Quæ uerba interpretanda esse, de meritorijs operibus quæ citra Christi opem agi nequeunt, priora eis conexa manifestat. Sic enim habent, qui manet in me, et ego in eo hic fert fructum multum. Quia sine me inquit nihil potestis facere. perinde ac dicerent, Prius opus esse, per gratiam in Christo manere. Quam opus bonum fieri queat. Hoc et testatur apostolus. ad philippenses scribens, quod deus est qui operatur in nobis, Velle et perficere, pro bona uoluntate, et Ad ephe. quod ipsius sumus factura, creati in Christo in operibus bonis, quæ præparauit deus ut in illis ambulemus,

ADVERSVS MELANCHTONEM.

mus. Et ad Rhoma. quod non est uolentis aut currentis, sed dei miserentis, per hec omnia et plura alia quae nimis longum foret huc citare, docens quod quicquid boni a nobis promanat, sit in eius gratiam referendum. Iam uero reliquum est probare, quod et si deus praescientia et providentia sua qua hic mundus agitur, cuncta antequam fiant, cognoscat pertractet, ac moderetur, nihil tamen necessitatis ob id aut rerum contingentię. aut humanae uoluntatis arbitrio detrahatur. Sed hic opus hic labor, plerique enim tum philosophorum, tum etiam theologorum, hunc circum enodare conati, suis sese nodis inectetes, sceddissime lapsi sunt. Hinc stoici peripatetici, atque academici, mire uariarunt, quidam omnia necessario. alij ediuerso contingenter euenire rati, et tam hi quam illi, in diuersas pugnantescque sententias abeuntes, opinionum sibi labyrinthum struxerunt. Quos demum manichei vviclesiste et lutheranistae tres insignes hereticorum secte secuti, tot tantaque deliramenta confinxerunt, ut (quod dicitur) ex breui tumultu errorum sibi olympum erexerint. Sed quia non est nunc in animo, omnia omnium errata, aut recensere, aut confutare, uel ob id maxime, quod iam olim a patribus penitus conuulsa sunt, sat erit ut ad praesens spectat, scopum quo omnes haerent uel paucis attingere. Ceterum, diuinam providentiam circa haec inferiora regenda uersari, nemo qualibet insanus, praeter unum democritum et alterum epicurum cum suis sectatoribus inficiatus est umquam. Quippe cum nullus sit tam rudis, tamque feris moribus, qui non oculos suos ad coelum tollens, tamen si nesciat, cuius dei providentia regatur, hoc omne quod cernitur, aliquam

10..ca.

DE LIBERO ARBITRIO.

tamen ex ipso rerum ordine, esse intelligat. Quod licet inter omnes ferme mortales cōueniat, Christianę tamē religionis adeo peculiare est, ut etiam minutissima quęq; usq; ad auis pennulam, et arboris folium, in diuinā prouidentiam referat. Quocirca hic nequit quispiam tergiversari, eximendo ab ea libertatis arbitrium. Quod inter cetera mere contingenter, spontaneęq; agere uidetur.

Quod tamen Cice. facere conatus, ad id usq; incomodū sensim perductus est, ut eam ab omnibus rebus excluderet, contēdens cuncta quę fiunt, a rerū naturis et non ab ista dei prouidentia proficisci. Et quia ratio quę eum ad hanc insaniā astruendā permouit, est eadem pene cum illis, quę vviclefum et lutherū perpulerūt. Opere præciū me facturum putauī, si eam in præsentiarum perstringerem. Ea enim (ni fallor) soluta, omnis horum hæreticorum structura subuertitur. Sic igitur Cice. ratiocinatur. Si a deo præscitum et prouisum est, quicquid futurū est, ergo ita eueniet, ut ab eo præscitum, et prouisum est, At si ita eueniet, ergo secus ac præscitum et prouisū est, euenire nequit. Quod quidem (ut constat) arbitrij libertatē aufert, Atq; hæc est summa argumentationis, qua Cice. ro victus, ne arbitrij libertatē tolleret, diuinam præsciētiam, et prouidentiam negauit, ratus satius esse, præsciētiam futurorum, quam hominum libertatem tolli. Alij hæretici cōtra, arbitrati hinc sue malicię imunitatē quęsituros, maluerunt omnia scelera, in diuinam prouidentiam conferre, quam hominibus concedere libertatem.

Vtriq; tamen adprime incircumspecti, suis sese nexibus illaqueantes. Hinc falsū sunt, quod putarunt, dei præsciens

Li. 2. de diuinatione.

ADVERSUS MELANCHTONEM.

Sciētiam et prouidentia rebus quampiam necessitatem af-
ferre. Quod falsum esse liquido constat. Nam si deus,
ita res quas condidit administrat, ut eas proprijs moti-
bus agere sinat, (vt clarū est ex earum naturis cernere)
Quid illis necessitatis aut addit, aut subtrahit, quod eas
deus, antequam fiant noscat, ac ceu præsentes spectet?
Nam perinde ac cum video te quidpiam agentem, et vt
agis ita te agere volo, nullam tibi agentī vim infero, nec ad
secus agendum compello sic deus futurarum rerum velu-
ti præsentium spectator, ob id quod omnium rerum or-
dinem, seriemq; ab eterno præscit, et vt futuræ sunt fore
statuit, ne vllam quidem vim rebus ipsis adducat, Qua-
propter Cum Cicerō, Ceteriq; heretici, qui suo se dilem-
mate vtrinq; clausurunt, ita ratiocinantur. Si a deo præ-
scitum et prouisum est quicquid futurum est et cætera.
In hoc ineptiunt, quod putant, dei præscientiam et pro-
uidentiam esse in causa, cur id quod futurum est sic eue-
niat. Quippe cum non ideo quidpiam futurum est, quia
præscitum vel prouisum est ita fore, Quin potius econ-
trario, ideo præscitum et prouisum est ita fore, quia ita
eueniet. His igitur prælibatis vt interim redeamus un-
de digressi sumus audiamus iam, ipsum melanchtonem,
opinionem suam quæ huic nostræ iam relata omnino re-
fragatur, ad hunc modum statuentem.

Melanchton

AC PRIMO quidem in describenda hominis natura
non habemus opus, multiplicibus philosophorum par-

DE LIBERO ARBITRIO.

tionibus, Sed paucis in duo partimur hominē, est enim in eo uis cognoscendi, est et uis qua uel persequitur, uel refugit, que cognouit.

Villafancte.

FUNDAMENTVM assertionis melāchtonicę seu mauis lutheranicę, de libero arbitrio quę p̄p̄modū tot errata. quot uerba continet. Quod quidem, ut firmitus constet, Contra omnia omnis philosophię pręcepta in primis iacitur, Partit enī hominem in geminā uim, qua cognoscit et appetit, confundens intellectum cū sensu, et appetitum animale cum libero, Quasi eadem uis homo sentiat, et intelligat, uelit et appetat. Quod nemo umq̄ pręter unum auerroim eumq̄ machometanū, qui nihil ferme discriminis, inter homines et pecudes assignauit, cōmentus est. Hoc enim differentię (confessione omnium ratione utentium) est inter eas animę uires, quod inter rē intellectualem et rationis expertē, mortālē et immortalem perpetuam et corruptibilem. Altera enim caret organo, altera uero ei connectitur. Altera nobis cū brutis conuenit. Altera autem, ab eis omnino fecernitur. Quocirca reiicienda est hęc melanchtonica partitio, ut potē quę diuersissimas res non seiungit, et amplectenda illa cōmunis ac uulgata, omnium philosophantium, quę uim, tum qua cognoscimus, tum qua cognita quęq̄ persequimur, aut refugimus, in intellectualem et animalem secat.

Melanchton

VIS COGNOSCENDI est quę scim⁹ aut intelligimus

ADVERSVS MELANCHTONEM

mus, ratiocinamur, alia cum alijs comparamus, aliud ex alio colligimus.

Villafancte

VIDES MILECTOR quo modo vim ſenſualem cū intellectuāli miſcet, et utramq; diſtinctā confundit. Proinde tu condita mente tenero, quæ de his animæ uiribus philoſophi tradunt.

Melanchton.

VISE QVA adfectus oriūtur, eſt qua aut auerſamur, aut perſequimur cognita, hanc uim alias uoluntatem, alias adfectum, alias appetitum nominant.

Villafancte

HIC ADMONENDVM etiā lectorem puto, ut ſi has captioſas Melanchtonis partitiones euadere uelit, eā utriq; uim e qua adfectus proficiſcuntur, inſtar prioris, in ſenſualem et intellectualem ſecet, ſectamq; alteram, neceſſario, alteram uero libere in cognitum tendere ſciat. Quamq; ſi delibera agat, uoluntatem, ſi autem, de animali appetitum, appellet, non nihil enim inter has uoces intereſt.

Melanchton

NON PVTO magnopere referre hoc loco, ſeparare ſe ſus ab intellectu quem uocant, et appetitum ſenſuum, ab appetitu ſuperiori.

DE LIBERO ARBITRIO.

Villasancte.

PERSPICIS iam luce clarius Candide lector, quod minime putat Melanchtonus iste referre, sensum ab intellectu et appetitum sensualem, ab intellectuali secernere.

Melanchton

NOS ENIM de superiore loquimur, hoc est non solum de eo in quo, fames, sitis, et similes brutorum affectus sunt, sed de eo in quo amor, odium, spes, metus, tristitia, ira, et qui ex his nascuntur affectus, insunt, ipsi voluntatem vocant.

Villasancte

CVR ID IPSVM antehac non protestatus es, homo simplex et sanctule, qui ab initio omnia te planissime expositurum pollicebaris. Proinde caue lector quisquis es, aestimes, famem, sitim, Ceterasque animales affectiones, ab ea vi proficisci, qua, amor, odium, spes, tristitia, promanant, Adeo enim callidus is melanchton, virus suum quod iam iam effunderet, sub ambiguo palliat, ut nisi te superiore illa distinctione prae munias, extemplo inscauerit.

Melanchton

COGNITIO servit voluntati, ita liberum arbitrium nouo vocabulo vocant, coniunctam voluntatem cum cognitione, seu consilio intellectus. Nam perinde ut in re
publi-

ADVERSUS MELANCHTONEM.

publica tirānus, ita in homine voluntas est, et vt senatus
tiranno obnoxius est, ita voluntati cognitio, ita vt quāq̃
bona moneat cognitio, respuat tamen ea voluntas, feras-
turq; adfectu suo, vt posthac clarius explicabimus, rurſū
intellectum cū voluntate coniunctum vocant rationem.

Villafancte.

R E R I S N E quod ineptiunt theologi assuerantes
cognitionē in nobis inseruire voluntati, perinde ac prin-
cipi totius regni animæ? cui sensus omnes et adfectus ob-
tēperant? Quid ni id assuerent? Quod et scriptura sãcta
et ratio ipsa demōstrant? Nonne dominus iquit ad cayn,
sub te erit appetitus tuus, et tu dominaberis ipsius? Nō
ne tute eius rei periculū facis, quum ad tuæ volūtatis im-
perium, amas, cognoscis, sentis, oderis, atq; vt libet, in-
tellectum sensusq; auertis? Pręterea putas theologos esse
barbaros, Qui iudiciū ab hac principe voluntate pro-
fectū, liberum arbitriū appellant? Num vox latinā non
est? aut ab eminētissimis theologicę scriptoribus recepta?
Vnde nec dissimulare nūc queo, tuā simulet plerorumq;
gramatistarū quorum nihil est supercilio superbius, arro-
gantiā, quibus quasi oraculo de tripode esset. authoritas
dandi vocibus significatiās collata, ita ne vllam quidem
vocem, a Ciceronis sæculo non vsurpatam, recipiunt,
quam ipsi non affinxerint, rati quicquid ex eorum offi-
cina non prodit, totum peregrinum barbarum, ac fœ-
dum esse. Ego quidem vt ingenue loquar, si verum est
quod dicitur, uerba rebus, et non res uerbis obsequun-
dare?

Genesis. 4.
capitulo.

DE LIBERO ARBITRIO.

dare! augurari nequeo. Curnon liceat theologorum senatui, æque ac gramaticorum conuentibus, rebus nomina imponere, eaq; ad exprimendos suos conceptus, qui uix secus explicari possent, accomodare! Quippe quum perquam ridiculū esset, ut principes artes priuarentur ea potestate qua ancillantes potiuntur, Quare licebit (si superis placet) gramatistis, uoces quālicet nouas et recētes, texendo nugas inculcare, et theologis philosophisq; non licebit, uocabula quæq; ad explicandas res sibi asciscere!

Melanchton

NOS Neq; rationis neq; liberi arbitrij uoce utemur, sed hominis partes nominabimus, vim cognoscendi, et vim obnoxiam adfectibus, hoc est amorī, spei, odio, metui, et similibus.

Villasancte.

QVIS IAM æquo animo ferat petulantia tuā? succenses theologis, qui liberum arbitrium, rationem, ceterasq; hoc genus uoces ex Platone et Aristotele depromptas usurpant! et tuæ censuræ prorsus oblitus, ipsi qui has quidē theologo longe recentiores, vim cognoscendi uim obnoxia adfectibus singis, applaudis! Perinde quasi hæc potius illis in scripturis sanctis reperirentur, aut eis essent magis consentaneæ.

Melanchton

HAEC OPORTUIT manere. quo facilius postea indicari posset legis ac gratiæ discrimen.

ADVERSUS MELANCHTONEM.

Villasancte

HAEC INQ VAM vere oportuit te primum mone-
re, quo lutheri tui dogma facilius statueres. Nam ad le-
gis et gratiae discrimen (quod putas) nihil omnino conse-
runt ea enim non adfectibus, sed suapte natura distingū-
tur. Sunt quippe res diuersissimae.

Melanchron.

IMMO QVO certius etiam cognosci posset. Num
qua sit penes hominem libertas,

Villasancte

PORRO NVNC (quod aiunt) rem acu tetigisti.
Eni tuc est quod inquiris. Num qua sit penes hominem
libertas Quia nullam esse putas.

Melanchton

ET IN HAC RE, mirum est, quam operose, uer-
sati sunt, tum veteres, tum noui.

Villasancte

AC IVRE QVIDEM certe, dum et philosophi-
patres hic vehemēter variet. Is enī est scopus ille, in quo
ethnici et haeretici, qui diuinam prouidentiam cum libe-
ro arbitrio concordare nesciunt, nimisq̄ haerent.

DE LIBERO ARBITRIO.

Melanchron

NOS SI QVIS hæc calumniabitur, libenter et fortiter tuebimur nostra.

Villasancte.

AGEDVM, confert pedem, Amabo. En ego.

Melanchron.

VOLVI ENIM modo pinguiſſime deliniare hominem, et videor mihi, quantum omnino rerulit, de hominis partibus dixiſſe.

Villasancte

HAVD DVBIe falſiſſime, nedum pinguiſſime, hominem deliniaſti, partem intellectualem cum ſenſuali confundens. Quod quidem nemo probe philoſopharus haſtenus fecit. Sed quatenus tua intereſt, quia ex homine pecudem moliris efficere, induſtrie quidem.

Melanchron

PERTINET AVTEM ad vim cognoscendi, lex id eſt cognitio faciendorum. Ad vim adfectuum, Virtus, Peccatum.

Villasancte

QVIS NON RIDEAT tam craſſos tamque ſupernos errores: vix homine, omnium literarum experte dignos

At

ADVERSUS MELANCHTONEM.

At ubi nam legisti, quod lex pertinet ad vim cognoscēdi, et virtus atq; peccatū ad vim adfectuum? Perinde ac lex sit posita, ut cognoscamus, et nō potius ut operemur, boniq; efficiamur, adeoq; uirtus simul et peccatū, nequeant in ea vi qua cognoscimus eque ut in vi adfectuum collocari. Audi nunc Cicero, tuum, ne platonem, aut aristotele huc asciscam. Constat inquit, ad salutem ciuium, ciuitatumq; incolumitatem, vitamq; hominum, et quietam, et beatam, conditas esse leges, eosq; qui primum huiusmodi scita sanxerint populis ostendisse, ea se scripturos atq; laturos, quibus honeste, beateq; viuerent. Vides quam graphice Cice. ostēdit, leges non esse statutas, ut cognoscamus, sed ut honeste beateq; viuamus. Cui apostolus (ut vel ex sacris literis testimonium afferamus) vnico verbo adstipulatur dicens. Posita est lex propter transgressionem, idest, malorum operum et adfectuum cohibitionē, ut late ad Thimo. explicat inquit, Iusto non est lex posita, sed iniustis, impijs et peccatoribus, sceleratis et contaminatis, parricidijs, et matricidis, homicidis fornicarijs, plagiarijs, mendacibus, et cetera, idest scelestis, omnibus coercendis. Proinde et lex doceat, quid faciendū quidue cuiq; tribuendum sit, idest si facienda iudicandaq; ostendat, non subinde faciendorum cognitio, sed potius præceptio, cohibitiōq; dicenda est. Quando quidem Quotquot verba continet, vel affectiones prauas, vel scelera vetant, vel deniq; ad equū iustumq; pelliciūt, ut clarum est cernere, ex præceptionibus eius affirmatiuis et negatiuis quas vocant. Deinde quod virtus in ea vi qua cognoscimus æque atq; in illa ex qua adfectus proficiuntur

Li. 2. de legibus,

Ad gala. 3. c

1. thimo. 1. c

DE LIBERO ARBITRIO.

Isa. 7. capi.

tur, collocari queat, vel hinc argumentum sumitur, quoniam tum fides, tum alia omnes virtutes intellectuales, Quas appellantur ad eam vim iudicio omnium eruditorum spectant. Iam quod peccatum hæreseos vel omnium maximum (ut missa faciamus cætera) in hanc ipsam vim conferri debeat, quis ibit inficias?

Melanchton

LIBERTAS proprie non dicitur cadere in partem cognoscentem, verum ea libertati obtemperas, huc atque illuc rapitur. Est autem libertas posse agere, aut non agere, posse sic, aut aliter agere.

Villasancte.

HIC MELANCHTON nobiscum convenit, si hoc relatiuum ea, referat cognitionem, quæ huc atque illuc ad voluntatis imperium vertitur, Si vero referat libertatem, melanchton ipse ineptit, ratus libertatem, quasi rem diuersam voluntati parere. Non enim res diuersæ, sed vna eademque voluntas et libertas est.

Melanchton

ITAQUE IN QVAESTIONEM vocatur, siue libera voluntas, et quatenus libera sit. Responsio. Quando quidem omnia quæ eueniunt, necessario iuxta diuinam prædestinationem eueniunt, nulla est voluntatis nostræ libertas.

Villasancte.

ADVERSUS MELANCHTONEM

HOC EST VIRVS illud, cuius effundendi gratia, tot tantisque præfationes, et protestationes, (ceu præparamenta quædam et apparatus) prætulisti. Sed quia illud iam vetustum a patribusque olim explosum, veluti a te confectum venditas videndum nobis est, quid ultra alios hæreticos et adieceris.

Melanchton

PAVLVS AD Rhomanos vndecimo, quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso, sunt omnia.

Villafancte

HAEC PAULI autoritas, parum tibi suffragatur, Quoniam et si (vt recte testatur) omnia a deo initium accipiant, per ipsumque regantur, atque in ipso (ceu sine ultimo) concludantur. Hinc tamen non est consequens, quod necessario eueniant. Nam præmonstratum est, hæc omnia nullam rebus necessitatem afferre.

Melanchton

IDEM PAVLVS ad ephesios, Qui operatur omnia, secundum consilium voluntatis suæ.

Villafancte

HAEC ETIAM eadem solutione diluitur. Nam deum omnia secundum consilium voluntatis suæ operari

DE LIBERO ARBITRIO.

ri, est aliud nihil quam omnia secundum prouidentiam suam statuere, hoc est ut fiunt, et futura sunt, ab eterno, demissis fore.

Melanchton

CHRISTVS apud matheum decimo. Nonne duo passeressase uenunt, et vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Obsecro quid hac sententia clarius dici potuit?

Villafancte.

ITIDEM hac Christi uerba quę tibi ad stipulanti perperam putas, interpretanda sunt. Quoniam neq; passerem vnũ absq; deo auctore, in terram decidere, est omnia quę fiunt, usq; ad minutissima quęq; diuina prouidentia agi. Quod quidem nec rebus, nec libero arbitrio contingentiam adimit.

Melanchton

PROVERBIORVM decimo sexto. Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus, impium quoq; ad diem malum.

Villafancte V

HÆC QVOQ; sapientis sententia impertinentissima est ad institutum tuum, ex ea quippe potius colligetur, diuinae bonitatis ratio, quę sui gratia creaturam omnem condidit: quęq; in impiorum poenis: æque ac in bonorum premijs diligeret, quam futurarum rerum euentus.

ADVERSVS MELANCHTONEM.

Melanchton

R VRSVS prouerbiorum. xx. A domino diriguntur gressus viri. Quis autem hominum potest intelligere viam suam? Rursum. xvi. Cor hominis disponit viam suam: dominus autem dirigit gressus eius. Et Hieremias. x. Scio domine: quod non est hominis via eius: nec viri est vt dirigat gressus suos.

Villafancte.

Hæc omnes simul tres authoritates (vt intuēti liquet) dumtaxat probant: quod nec quid piam boni citra diuinam gratiam facere possumus: neque quæ nobis obtingūt futura præ cognoscere. Quod Christianorum inficiatur nemo.

Melanchton

Præterea idem docent diuina historia: Genes. xv. nedum sunt completæ iniquitates amorreorum. In secundo capite primi regum. Et non audierunt vocem patris sui: quia voluit dominus occidere eos.

Villafancte V

ISTA QVOD testimonia: quæ ex diuinis historijs adducis: nimis incepte proposito tuo accommodantur. Primum enim solam commendat: superabundantem dei misericordiam: qui tam et si perpetratorum malorum præsci-
us sit: ipse tamen scelestis tantis per ignibus: dum sua flagitia

DE LIBERO ARBITRIO.

gítia compleantur: id est ad summum vsq; malorum deue-
niát: vt vel hinc perspicuum sit: etiam peccatoribus ipsís:
eum peccata eorum ceu coactum vlcíci. Alterum vero
maximam eiusdem dei iusticiam manifestat: qui licet faci-
norosissimis quisq; sæpius peccandi libertatē indulgeat:
ultimo tamen condigno eos supplicio plectit: vt nec pec-
catores quamlibet criminosi: de eius misericordia despe-
rent: nec quispiam putet sibi peccandi consuetudine: imu-
nitatem parare.

Melancton

QVĪD SIMILIVS casui fortuito: Quam quod
saul abiit quē siturus asinas: et iūgitur a samuele. inaugu-
raturq; regno?

Villasancte

IS LOCVS palam docet: in his quæ eueniūt (vt in
diuinam prouidentiam referuntur) nihil casu fortunæq;
contingere. Nam vt quicquid sit: antequam fiat: deo præ-
cognitū est: ita etiam definitū ita fore. Id tamen vt iden-
tidem prædictum est: nullā prorsus rebus vim adducit.
Verumtamen quia quædam sic a deo statuuntur quo an-
teq; veniant: ventura prædicentur. Qualia per prophetas
et apostolos suos ipse prædixit simulatq; ab eo prænun-
ciata et prædicta sunt: nequeunt aliter euenire: facile con-
sequeretur: deum falli et fallere posse. Quocirca de his
caute agendum est dum de eorum contingentia et euen-
tu quæritur. Nimirum quicquid casus aut fortunæ in eis
apparet: id totum in secundas causas referendum est. Ex
quibus

A alioqui

ADVERSUS MELANCHTONEM.

quibus late pater: quod quaecumque saul obtigerunt: et si sibi casualia fortuitaque fuerint: in deum tamen relata: de industria ac consulto facta sunt. Nam ut quaedam sunt quae ad salutem omnium maxime pertinent: ita ab deo omnium autore: potissimum perpetratur: qua solutione quoque eluitur: quod de eiusdem saulis exercitu: subscribitur.

Melanchton.

PRIMO regnorum Capite decimo: abiit cum saule pars exercitus quorum tetigerat cor deus. Et in tertio regnorum. Capite duodecimo. Non acquieuit rex populo: quoniam auersatus fuerat eum dominus: ut suscitarret verbum suum: quod locutus fuerat in manu Ahia filionitae ad Hieroboam filium nabath.

Melanchton.

ET QUID aliud in. ix. capite. et xi. ad romanos paulus: agit quam ut omnia quae fiunt: in destinationem diuinam referat.

Melanchton.

PAVLVS ad romanos scribens: non sic omnia quae fiunt in diuinam praedestinationem refert: ut inde ea necessario euenire arbitretur: id enim nusquam ne suspicatus quidem est.

Melanchton.

ABHORRET ab hac sententia: iudicium carnis: seu

H. I.

rationis

DE LIBERO ARBITRIO.

rationis humane: Contra amplectitur eā iudiciū spiritus.

Villafancte

VIX INTERDUM demirari queo: horum lutheranorum petulantiam: et dicacitatem. Qui quicquid ab eorum iudicio diffidet perinde ac si ob id in carnis naturam verteretur totum carni tribuunt: homines carnales: pecuarij: ventri ac veneri consecrati: quicquid quoniam carnem amant: omnia in carnem conferunt. Caterum si iudiciū carnis sequuntur: quotquot huic tuę sententię pugnant: contraque iudicium spiritus: qui ei consentiunt: ego quidē malo sectari: carnem cum omnibus ecclesię primoribus: qui tuam sententiā auersantur: quam spiritum manicheorum: vvicelistarum: et lutheranorum quibus tecum conuenit.

Melanchton

NEQUE ENIM vel timorem dei: vel fiduciam in deum: certius aliunde discies: quam ubi imbueris animum: hac de predestinatione sententia.

Villafancte

CONTRA sentiet: quisquis ratione uti velit: Porro si quispiam æstimet sese: in bonum malumue necessario cassurum: simul et sciat id quod necessario euenit: euitari non posse: neque conabitur quidem timere deum: neque fidei re ei. Quamlibet enim id conetur: necessum est sibi in id quod

ADVERSUS MELANCHTONEM.

quod iam pridem statutum est incidere. Præterea quid refert timere deum: aut confidere in eo: si ipse omnia necessario ventura statuit? Certe quum nihil recenter vellet: sed quicquid vult ab eterno fore stabilierit: ubi omnia necessario euenire decreuit: parum confert: timore: fiduciaue: opẽ eius querere nequit enim permutare sententiam. Quare qui hanc insaniam stabilire contendit: prius (vt vnico verbo agam) pollitiam hominum: atq; omnem mortalium vitam: funditus euertat: adeoq; ex hominibus: pecudes quæ quodam instinctu naturæ agunt: efficiat: oportet.

Melanchton

AN NON eã ubiq; in prouerbijs inculcat Solomõ? vt alias timorem: alias fidem doceat? An non inculcat eã in eo libello cui Ecclesiastæ titulus est?

Villa sancte

ET SI SOLOMON ex prædestinatione interim dei timorem: interim fiduciam doceat: non est ob id sequens: quod inde res necessario euenire arbitrerur. Id enim nullq; inculcat. Equidem non adeo ineptit Solomon: quo si omnia necessario euenire putaret: e vestigio non videret: timore fideue parum commodi referri posse.

Melanchton

MVLTYM enim omnino refert: ad præmendandã

H. i.

nandãq;

DE LIBERO ARBITRIO.

nandamq; humanæ rationis tum sapiētiā: tum prudē-
tiam: constanter credere: quod a deo fiant omnia.

Villafancte

SED TIMENDVM omnino est: ne hac quidem
prædestinationis sententiā: humanę rationis: tum sapien-
tiā: tum prudentiā vsq; a deo præmatur: vt homines in pe-
cudes vertat. Enimuero qui constāter credit: ea quę sūt:
necessario euenire: nihilo plus sibi relinquit quam beluis:
quę motus suos: quadam nature necessitate peragunt.
Quippe nihil refert consulere: futuraq; providere: quibus
vel maxime ab animantibus alijs secernimur: si quę eue-
niunt: lecus euenire non possint.

Melanchton

AN NON hoc vno loco: efficacissime consolatur: di-
scipulos Christus: cum inquit: Omnes capilli capitis ve-
stri numerati sunt.

Villafancte

NON EO quod omnia necessario eueniūt: Christus
discipulos cōsolatur: sed ob id quod in futura resurrectio-
ne: quęcumq; hac in luce perire videntur: ad capillos vsq;
ineffabili quodam modo reparabuntur. Ad hunc enim
modum ea Christi verba explicanda esse: priora et poste-
riora ipsius euangelici textus liquido manifestant.

Melanchton

ADVERSVS MELANCHTONEM

QVID IGITUR inquires? nulla ne est in rebus ut
istorum vocabulo utar: cōtingentia: nihil casus: nihil for-
tuna? Omnia necessario euenire scripturæ docent.

Villasancte.

MENTIRIS melanchton, Nam scripturæ sancte
non docēt: omnia necessario euenire: Quin potius doctri-
nam hanc: ceu prauam: hæreticamq; auersantur. Quod
si neges, (Quippe cum quæ oculis patent: solitus sis nega-
re) Num credendum est magis tibi: aut vni luthero: insi-
gni omnium literarum detractori: qui huc atq; illuc: ad
sui cerebri ductum: scripturas sanctas detorquet: quā tot
sanctorum iuxta ac eruditorum hominum milibus: qui
id ex iplis sacris literis: palam, constanterq; deducunt?

Melanchton

ESTO **VIDEATVR** tibi in rebus humanis con-
tingentia. Iudicio rationis hic imperandum est.

Villasancte

POTIVS **REVERA** recte deberes ipsi imperare:
qui tribus dūt axæ hæreticis, stertus et sensibus, et rationi
et diuinæ authoritatæ quæ omnia simul libertatem ho-
minū clamitant: reluctaris.

Melanchton

SIC **SOLOMON** cum in prædestinationis cogi-

H. 3.

tatio=

DE LIBERO ARBITRIO.

ratione versatus esset: iquit: et intellexi. quod omniū operum dei: nullam posset homo inuenire rationem: eorum quæ sub coelo fiunt.

Villasancte

SOLOMON inquiens: quod operum dei: nullā possit homo assignare rationem: manifestissime docet: quod eorum quæ a diuina prouidentia dimanant: nemo possit reddere causam. Quod quidem vt liquet: ne vllam quidē rebus vim affert. Namq; ob id quod rerum causæ: sūt nobis ignotæ: haud secus (vt constat) res ipsæ contingunt.

Melanchton

SED INEPTVS videar: qui statim initio operis: de asperrimo loco: de predestinatione disseram. Quamq; quid attinet in compendio: primo an postremo loco id agam: quod i omnes disputationis nostræ partes incidet?

Villasancte

SI HIC augurari licet, estimo te id fecisse quo et sciēciolam tuam (more lutheranorum) ostentares (Nimirū qui ostentandæ eruditionis gratia, quidpiam agunt: statim in ipso operis limine: perplexa quædā inculcant: quæ post tradenda forent). Tum vt doctrinæ ordinem quæ a facilioribus ad ardua conscendere docet: inuerteres. Hisce enim studijs solent lutherani sese oblectare, Tum deniq; vt hoc errore perniciosissimo: seu quodā fundamēto iactro:

cate-

ADVERSVS MELANCHTONEM.

cæteros facilius superstrueres.

Melanchton.

ET CVM de libero arbitrio: omnino primo loco agendum esset: qui potui dissimulare sententiam: scripturę de prædestinatione: quando voluntati nostrę libertatem: p prædestinationis necessitatem: scriptura adimit?

Villafancte.

IDEM TIDEM mentiris melanchton: atq; mendacio quidem perniciosissimo Nempe quia scriptura sacra patenter tribuit homini libertatem: tantum abest vt eam per prædestinationem adimat. Vah mendarum artifex: non pudet te toties scripturę sacrę adscribere falsum? Cæterum qui hic potero præterire silentio: horum lutheranorum vafriciem: qui quicquid astruunt: tanq̃ si ex ore dei esset depromptum: sic sacris literis tribuunt. Homines falsiloqui, nugaces, veterum omnium hæresum excitatores: qui sub Christianę pietatis ac libertatis pretextu magis impia inculcant: q̃ vllus vnq̃ hæreticorum.

Melanchton

QVAMq̃ non omnino nihil puto referre: statim pueriles mentes: hac sententia imbui: quod omnino eueniāt: non iuxta hominum consilia: et conatus: sed iuxta dei voluntatem.

Villafancte

SI ID RECTE intelligere velis: nihil profus a vero abest

DE LIBERO ARBITRIO.

abest Namque (ut inquit) Homo proponit et deus disponit. Sed quoniam per hoc libertatem hominum tollis. Absit hoc a pijs parentibus qui liberos suos in Christiana pietate educare tenentur, quia secundum illud Horatii Quo semel est imbuta: recens seruabit odorem: testa diu. Potius quippe eos ab hac insania: quæ virtutem simul et religionem cassat: retrahere debent.

Melancton

AN NON HOC Solomon in illis gnomis suis: quas pueritiæ scripsit: statim a principio monet?

Villafancte.

NEQUE ID VSQ Solomoni viro vndeumque sapientissimo in mentem venit: nedum minime monuit. Quæ enim dementia hominis fuisset: pueritiam tam crebris exhortationibus erudire: si malum bonumue eam necessario securam putasset?

Melancton

ET QVOD PAVLO asperior sententia: de prædestinatione vulgo videtur: debemus illi impiæ sophistarum theologiæ: quæ sic inculcauit nobis rerum contingentiam: et libertatē voluntatis nostræ: ut a veritate scripturæ molliculæ aures abhorreant.

Villafancte

IST EST cōmunis locus: ad quem lutherani desperatis

ADVERSUS MELANCHTONEM.

his rebus recurrunt: Dū enim quempiam quisque ille fuerit: vel tenuissimo iudicio suæ sectæ aduersarium deprehēderint: perinde atq; ob id vel falleret: vel ineptirer, vel in barbariem recideret, vel deniq; foedissime collabere tur: illico (andabatarum more) quicquid in buccam primo venerit in eum iacentes: nunc sophistam nūc balbū, nunc theologastrum et sexcentis hoc genus nominibus appellant: tamq̃ si hoc ipso aut suæ causæ consulerent: aut cuiuspiam fidem abrogarent. At quis iam hos infestissimos bonarum literarum hostes: vaferrimosq; censores: equo animo ferat? quādoquidē: quo patientius mitiusq; tollerantur: eo acerbius debacchantur in omnes? Cæterū si cunctos authores: tum grecos tum latinos: quotquot huic tuæ sententiæ pugnāt: in impiæ theologiæ sophistas reijcis? in quos quæso piæ theologiæ cultores: manicheos vviclefianos ac lutheranos omnes hereticissimos: qui tibi adstipulantur reijcis? En pientissimus theologus melanchton: qui Hierony. Augusti, cæterosq; huius generis patres inter impios sophistas collocat: et manicheum vviclefum, atq; lutherum sue opinionī cōsentaneos: inter piæ suæ theologiæ professores.

Melanchton

PROINDE VT HIS etiam consulamus: quibus hæc duriora videntur: quæ de prædestinatione diximus: ipsam volūtatē humanæ naturam: proprius contēplabimur: vt intelligent studiosi: nō modo in re theologica: falsos sophistas: sed et in naturæ iudicio. Dicemus autem de prædestinatione parū post suo loco: revelemusq; quā

DE LIBERO ARBITRIO.

licebit breuissime: quæ de hac re impij commenti sunt sophistæ.

Villasancte

PVDET IAM toties maledictis tuis respondere. Quare ne in id procacitatis vitium quod tibi passim obijcio, recidere sæpius mihi contingat prætereundū te hic silentio censui.

Melanchton

VALLAM AIT eccius, quod scholarum sententiā, de libero arbitrio confutarit, plura noluisse scire, quam didicisset, scilicet egregie fesi ius nugator.

Villasancte.

NIHIL ij lutherani et alij quidam: qui minime litero-
fos se putant: egrius ferunt censura in vallam: quem quia
omnes carpsit: omnibus anteponunt: Cuius errata de li-
bero arbitrio: Quia vulgo theologorū explosa sunt: nulli
mirum si Eccius carbone notauerit. Ceterū pleraq; alia:
quæ in taxandis authoribus effutiuit: gramaticorum etia-
am pedagogijs nota sunt. Eum tamen hodie: sequuntur
non pauci: qui nihil intactum: incontaminatumq; in lite-
ris omnibus relinquunt ille enim primo hoc scribendi ge-
nere claruit.

Melanchton

QVOD SI idem nobis obiecerint isti lamia versari
hominem gramatistam in re theologica: quid responderi-
mus

ADVERSUS MELANCHTONEM.

mus: nisi ut ne ab autore rem destinent. Nunc enim non referre quid profiteamur: sed utrum vera sint quae docemus: an contra, Neque enim a nobis aliena censi debet: rerum sacrarum professio: nisi non sumus Christiani: quando quidem communis omnium esse debet: Christiana disciplina.

Villafancte

AT SI VERVM est id quod in proverbum exiit. Non ultra crepidam sutor: Quid gramatistis cum rebus theologicis? Partes orationis et structuram eius ipsi doceant: rerum vero theologicarum scientiam: theologiae preceptoribus concedant. (ut quod dicitur) quam quisque norit arte: in hac se exerceat. Porro Hierony. probe taxavit Ca. Marium, victorinum alioqui eloquentissimum qui occupatus eruditione saecularium literarum: scripturas omnino sanctas ignoraverit. Quippe nemo quamlibet eloquens: de his bene differere potest quae nescit. Neque praestat quod inquit: Christianam disciplinam: Christianis omnibus debere esse communem. Quoniam et si communis esse debeat: quo ad religionem: et ynius fidei observationem: non tamen quo ad interpretationem, quae ad legis peritos dumtaxat incumbit, iuxta illud Super cathedram moisi. et c. Vnde potius cohibendi: quam audiendi sunt homines: qui post primas literas scripturarum scientiam pollicentur.

Math. xxij

Melanchton

QVOD

DE LIBERO ARBITRIO.

Q V O D si volūtatis humanę vim: pro naturę captu æstimes: negari non potest iuxta rationem humani: quin sit in ea libertas quędam externorum operum: vt ipse experis in potestate tua esse: salutare hominem: vel non salutare: indui hac veste vel non indui: vesci carnibus: aut non vesci.

Villafancte

Q V I S NON rideat hac? experientia victus fateris internorum operum libertatem et contra omnes literas, et sēsus, et ratione vtētes, internis eam operibus adimis: perinde atq; ab hac interna: externa illa non effluat. At quid clarius cernitur interiorum operum libertate? Dum quidem nemo est: quamlibet cœcus: qui non viderit sese liberius promptiusq; amare: vel odire: quam salutare hominem: vel non salutare. Hisce enim rebus quę sensibus constant, probandis. nihil efficacius afferri potest experientia. Quocirca si experimenta cogunt te confiteri: illam externorum operum libertatem, et hanc internorū fateri compellent.

Melanchton

ET IN HANC internorum operum contingentiam, defixerunt oculos philosophastri: qui libertatem voluntati tribuere.

Villafancte

NON IN HANC internorum operum contingentiam, sed in ipsam vim naturamq; voluntatis, quotquot
philos

ADVERSVS MELANCHTONEM

philosophati sunt, oculos defigentes, libertatem voluntati tribuere. Quippe externa hæc opera, (eorum omnium confessione) ceu signa indicisq; animi sunt, quibus cordis motus nobis innotescunt. Quare totam eorum libertatem, in ipsum animū, velut in causā, fontemq; reijciūt. Vnde vt et seruator noster author est. Ex abundantia cordis: os loquitur. Et bonus homo de bono thesauro suo: profert bona. Malus autē de malo thesauro suo: profert mala. Item de corde exeūt: homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemix: et quæ sequuntur. Nisi enī hæc omnia ex corde prodirent, minime quidem exterius perpetrarentur. Quapropter quicquid, in eis, vel bonitatis, vel malitiæ, vel libertatis apparet, id totum in ipsam volūtatem, ceu in eorum omnium causam reijciendum est,

Math. 12.

Math. 15.

Melanchton

VERVM QVIA deus non respicit, opera externa: sed internos cordis motus, ideo scriptura nihil prodidit, de ista libertate.

Villafancte

HINC SEQVITVR propositum nostrum. Nam si deus externorum operum spectator non est, sed interiorum dumtaxat, adeoq; nihil probro, laudine tribuit, quod spontanee et libere non patretur, secūdum illud sapientis Beatus vir Qui potuit transgredi et non est transgressus, facere mala et non fecit. Quoniam ob ea quæ natura insunt, (vt ille inquit) nec laudamur, nec vituperamur)

Ecclesiasticus
ci. 31.

DE LIBERO ARBITRIO.

mur) Sequens est, quod omnis, omnium operum nostrorum libertas, sit in ipsos cordis motus conferenda.

Melanchton

QVI EXTERNA, et personata quadam ciuilitate, mores fingunt, huiusmodi libertatem docent. Nempe philosophi, ac recentiores theologiſtæ.

Villafancte.

PER INDE quasi Christus, alijsq; omnes authores, tum sacri, tum prophani hanc ipsam externam morum ciuilitatem, non doceant? Nunc audi ipsum Dominum Discipulos suos docentem. Sic luceat inquit lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in coelis est. Audi et paulum. Prouidemus inquit bona, non solum coram deo, sed etiã coram omnibus hominibus. Et iterum. Sine offensione estote, iudeis et gentibus, et Ecclesie dei, sicut et ego omnibus per omnia placeo.

Melanchton

CONTRA INTERNI adfectus, non sunt in potestate nostra. Experientia enim vsuq; comperimus, nō posse voluntatem nostram, ponere sua sponte, amorem, odium, aut similes adfectus, sed adfectus, adfectu vincitur, vt quia leſus es ab eo quem amabas, amare desinis.

Villafancte

ID

Math. 5.

2. corinth. 2

1. corinthe.

01

ADVERSVS MELANCHTONEM.

ID FOR'SAN eis qui nec malos adfectus suos vincere, nec sensuum motibus plus quam pecora imperare norunt, poterit esse compertum. Quoniam alijs omnibus, qui aut rationi, aut præceptis Christi obtemperant oppositum contingit experiri. Porro nemo est, qui si periculum fecerit, luce clarius non cernat, sese sua sponte, amare, odire, aliosq; hoc genus adfectus habere. Testimonio sunt, quotquot prauis immoderatisq; adfectibus dominari didicerunt, qui licet crebrius quidem ledantur, læsi tamen amare non desinunt. Vnde vt ex ethnicorum libris nulla exempla proferam quæ propemodum innumera extant exploratissimum hoc habetur, in viris sanctis, qui et inimicos diligere, et pro suis persecutoribus precari, consueuerunt. Nempe edocti illud Domini præceptum Diligite inimicos vestros, et orate pro persequentibus; et calumniantibus vos. Certe si eos tantum qui nos amant, redamaremus, parum aut nihil inde meriti referremus. Nimirum quia et ethnici hoc ipsum faciunt.

Melanchton

NAM TE ardentius quam quemuis, alium amas.

Villa sancte

ET SI ID VERVM manifestumq; sit, quando quidem ad amorem sui quemq; natura propensissimum finxit. Adhuc tamen hunc adfectum, contingit ratione superari, cum animam suam quispiam, pro amicis suis tradit.

NEC

DE LIBERO ARBITRIO.

Melanchton

NEC AVDIAM sophistas, si negent pertinere ad voluntatem adfectus humanos amorem, odium, gaudium, merorem, invidentiam, ambitionem, et similes. Nihil enim nunc de fame, ac siti dicitur. Quid enim voluntas: si non adfectuum omnium fons est?

Villafancte

ECQVIS EORVM omnium: quos impudentia. dicacitateq; solita, sophistas vocas. Amorem, Odium, gaudium, merorē, ac reliquos huiusmodi adfectus ad voluntatem pertinere, inficiatus est vniq;. Dubio procul quotquot et theologi: et philosophi hactenus fuere, adfectus hosce omnes: et voluntati adscribunt: et eam parētem, fontemq; eorum esse testantur.

Melanchton

ET CVR NON pro voluntatis vocabulo: cordis nomen vsurpamus? Siquidem scriptura: potissimam hominis partē, cor vocat: adeoque ea in qua nascuntur adfectus,

Villafancte

IAM PRIDEM est huic questioni satisfactū, quandoquidem præmonstratū est nihil referre: si vel sic quidpiam vocare: modo res ipsa constet. Quod si referret: ea

vis

ADVERSVS MELANCHTONEM.

vis animi: qua cognita: aut persequimur: aut auersamur: rectius voluntas quam cor appellanda foret. Cor enim potius ad carnem viscerumque arteriam: quam ad spiritum pertinet. Quamque frequenter: tam a sacris quam a prophanis authoribus: pro ipsa mente accipiat. Vnde Cice. Cor ipsum animus videtur, Quare hæc melanchtonica quaestio: parum aut nihil videtur differre ab illa quam arrius de homusio diuo athanasio obiecit.

Li. I. tuscu.

Melanchton

FALLUNT AVTEM scholæ: cum fingunt voluntatem per naturam suam aduersari adfectibus: aut posse ponere adfectum, quoties hoc monet, consilium intellectus.

Villa sancte

AT SI SCHOLAE fallunt: itidem scripturae sanctae: et literę omnes: et sensus fallunt, cum ea omnia idipsum testentur. Quod ut ea testimonia quae superius citavi præteream: vnico nunc psalmographi versu dilucet, Anima inquit mea in manibus meis semper. Equidem si in potestate mea: est anima mea: igitur ut lubet, ponam adfectus, adfectibusque aduersabor, iam quod ad consilium monitionemque intellectus id fiat manifestius est: quam ut negari queat. Namque si (consensu omnium) gemina est animae vis: quae appetit: appetendum: fugiendumue cognoscit, ut altera verum a falso: prauum a recto, nocuum a comodo, secernat altera vero amplectatur: aut fugiat, dilucidum

K. I.

DE LIBERO ARBITRIO.

lucidum est, quod ea vis qua cognoscit sit perinde ac lux et dux: quo illa qua appetit: vnum persequitur et alterum fugit. Alioqui, cum voluntas sit coeca: ac subinde cognitionis experta, nec posset sese in operationibus suis dirigere: nec fugiendum: amandumque videre,

Melanchton

QVI FIT igitur: Cur diuersum ab affectu homines eligamus? Principio quod nonnumquam aliud in opere externo eligimus: quam quod cupit cor seu voluntas, fieri potest: ut adfectu vincatur adfectus. Negari non potest: quin voluptatum sit amans Alexander, macedo, tamen quia gloriam magis ardet: diligit laborem voluptatem aspernatur. Non quod eas non amet: sed quod vehementius amat gloriam.

Villasancte

EX HAC prima tua probatione: duo colligere licet. Vnum quod interdum aliud externo opere eligimus: aliud cupimus. Alterum vero (quod hinc deduci putas) quod voluntas semper vehementiori adfectu victa, Amat, odit, persequitur aliquid, aut refugit. Primum vero et si tunc fiat: quando homo hominem fallere cupit. Secundum Tamen non est ex eo sequens. Quare enim consequentia est: Alexander vnum cupit: et alterum facit: ergo vehementiore adfectu victus semper amat, et odit. Nam et si homo falli et fallere possit non tamen inuitus amare. Quare dum Alexander macedo gloriam magis quam voluptates amabat:

non

ADVERSUS MELANCHTONEM.

non coactus: sed vel spontaneus vel ratione ductus, eam voluptatibus præferebat.

Melanchton

VIDEMVS ENIM in alijs ingenijs alios regnare adfectus: sua quemq; cupidius trahi in sordidis ingenijs dominatur habendi cupiditas: in liberalioribus iuxta hominum iudicium: fame ac popularis gloriæ studium.

Villafancte

ET SI ID verum omnino sit: ex eo tamen haud sequitur: quod tu moliris inferre. Nam licet varijs ingenijs, varij dominantur adfectus: ac sua trahat quemq; voluptas: pleriq; tamen per virtutem, et ab immoderatis adfectibus temperant: et cupidines suas modestiæ lege refrenant: adeoque non adfectuum imperium: sed rationem sequuntur. Hoc quippe inter sapientem et prauum interest: quod is suis cupiditatibus est obnoxius: ille autem eas spernit, hic auaritiæ cedit, ille vero eam coercet: et ceteras animi lases repellit.

Melanchton

DEINDE FIERI fortasse potest: ut prorsus contra omnes adfectus deligatur aliquid quod eam sit: per simulationem sit: ut cum quispiam eum quæ ex animo odit, cui ex animo male vult, benigne, comiter, ac blande tractat, nulla fortasse certa causa. Is etiam si non sentiat, aliquo alio se adfectu vinci. Sunt enim ingenia adeo blanda,

DE LIBERO ARBITRIO.

da, ut etiam eos qui oderunt, palpent, is inq̃ simulat comitatem: in externo opere, in quo secundum naturam, videtur esse quædam libertas.

Villafancte

VNDE HAEC probas? Quoniam ipse forsan, adfectus tuos moderari nequis: et dum amas: aut odis: dissimulare consuesti, id est aliud opere externo ostendere, quā intus geras: putas alios mortaleis: tui similes esse? At longe falleris opinione. Multi epim sunt: qui non solum opere externo: sed interno: eum cui mala vellent, si virtus, pro pensiones. prauas et adfectus non vinceret: amant, ac comiter blandeq; tractant, quod cum fit, non per simulationem, sed per virtutem fit. Cæterum putas ne? quod Christus simulare docuerit, quando eis qui nos oderunt benefacere, ac comiter, blandeq; tractare iussit? Hæc est equidem euangelij vis ut quem nos oderit: diligamus: et cui nullam causā amoris, natura aut beneficentia aliqua supeditauit: amorem Christi impertiamus. Porro cū quispiam eum quem oderit: palpat, ex illius grege se esse testatur, qui filium hominis: osculo tradidit. Vnde et sapiēs ad hanc comitatem externam non perinde ac ad simulationem, sed ad virtutem cohortans. Si esurierit: inquit, inimicus tuus, ciba illum, si sitierit: da ei aquam bibere: prunas enim congregabis: super caput eius: et dominus reddet tibi.

Prouerbio.
xxvii. capi.

Melancton

ATQ; HAEC est illa voluntas: quā nobis stulti scholastici

ADVERSVS MELANCHTONEM.

laſtici ſinxerunt: ſcilicet vim talē: quæ vtcūq; ſis adfectus, poſſit tamen moderari: tēperareq;: vt cū ſictitias ſuas penitentias docent vt, vt ſis adfectus: cenſent voluntati eſſe vim: eliciendi (ſic ipſi loquuntur) actus bonos. Si quem odio habeas: poſſe voluntatem ſtatuerē: quod hunc porro nolit odiſſe.

Villaſancte

IAM REDIS ad cōmunem locum: vnde ſoles argumēta tua petere: Quia nihil contra adducere potes: recurris ad contumelias. Cæterum: ſi vt frequenter præmonſtratū eſt: quīuis queat: (modo ad id conari velit) ab adfectibus temperare: atq; quicquid libet: proſequi: aut auerſari, quandoquidem: nihil magis eſt: in poteſtate voluntatis quam ipſa volūtas: manifeſtum euadit: quod etiam poterit: eum quē prius oderat: amare, adeoq; nolle odiſſe ac deniq; actus bonos: rectæ rationi: conſentaneos elicere, Ob hanc enim libertatem malicia et bonitas actuum: in ipſam voluntatem conferuntur.

Melanchton

SIC CVM natura: ſimus impij non dico non amantes: ſed prorsus contemptores docent iſti: poſſe voluntatē elicere: quod deum porro ſic amatura.

Villaſancte

ECQVID ALIUD quam iſti ſcripturæ ſanctæ docent,

DE LIBERO ARBITRIO.

cent: passimque molitur: quam ut ex natura impios, pios,
et ex contemptoribus, dei amatores efficiant? Equidem
si in potestate nostra non esset: per voluntatem: dei amor-
em producere frustra scriptura sacra: nos ad eum produ-
cendum polliceret. Quotquot enim modis id moliretur:
sequendum nobis foret, quod natura ipsa præscriberet.

Melanchton

QVAESO TE mihi lector: an non putas insanire: qui
talem nobis voluntatem sinxerunt?

Villasancte.

PORRO SI QUI talem nobis voluntatē affingūt:
insaniant, et natura ipsa quæ quidem eam effinxit: et na-
turæ conditor deus: qui eam talem suis literis delinīauit:
nimisq̃ insanierunt.

Melanchton

ATQ; VTI NAM contingat mihi sophista: qui hæc
calumniatur: ut possim illam impiam, stultam, male phi-
losophicam, de voluntate sententiam, iusto volumine et
integra disputatione confutare.

Villasancte

ID FVIT vel maxime in causa: cur hunc locum de li-
bero arbitrio: ab alijs locis se iūxi: atq; ante alios: in quos
quidem iam nonihil composui, emisi, quo et tibi daretur

occaf

ADVERSVS MELANCHTONEM

occafio: iufti voluminis fcribendi, et mihi fuffus, exa-
ctiusq; respondendi.

Melanchton.

NAM CVM is qui odit: ftatuit ponere odium: nifi
reuera fuerit vehemẽtiore adfectu victus: plane eft ficti-
tia quædam intellectus cogitatio: non voluntatis opus,
Si ftatuat parís ponere cõnones amorẽ: nifi fuerit victus
reuera vehemẽtiore adfectu, fucata fallaxq; cogitatio
intellectus eft.

Villafancte.

REV FRA potius hæc tua omnia, fuci, fallatiæ, fi-
ctionisq; plena funt: quandoquidem nec ratione nec au-
thoritate constant: quin potius eis omnibus refelluntur.
Porro fi parís ftatuat amare cõnonen, tamen fi ftatuere fit
intellectus: amabit vt libet, In poteftate enim eius eft: et
amare, et odire, nulla vehemẽtia adfectus, victus Mihi
quidem compertiffimũ eft: et itidem reor fore, eis qui pe-
riculum fecerint: interim odium, interim amorem pone-
re poffe atq; nunc amicum, nunc inimicũ, aut amice pro-
fequi, aut odio aut libet, auerſari.

Melanchton

FERI POTES, vt diuerſum imperet cum intel-
lectu cortum, membris exterioribus linguæ, manibus,
oculis, atq; eft adfectus animus: quia natura mendaces
ſumus, veluti linguæ oculis imperabat Ioab: vt q̃ blan-
diſſime

DE LIBERO ARBITRIO.

diffime videretur compellare amasan Cordi vero imperare non potest, vt ponat adfectum quem concepit: ponit autem cum vehementiore cupiditate victus fuerit, hic adfectus quo occupatur.

Villafancte

HAEC ITIDEM cōmenticia: atq; frigidissima sūt: cum nulla ratione, scripturæ ve autoritate probentur, Cæterum, quod quisq; possit cordi suo imperare æque ac exterioribus membris, Hinc palam est, quod nihil plus est: in potestate cordis seu voluntatis: quam ipsa voluntas. Quippe cum nemo sit, qui non liberius oculusq; velit, quam viderit. Quare exemplum Ioab quod adducitur nihil aliud probat, q̄ quod in suo scelere ioab pertinaciter perseuerans: fraude confoderit amasan,

Melanchton

NON NEGANT adfectus scholæ, sed vocant infirmitatem naturæ: satis esse si actus elicitos diuersos habeat natura.

Villafancte

AT AN HIC sibi velit melanchton, quod scholastici: vocent adfectus: infirmitatem naturæ, An quod ad infirmitatem naturæ: satis esse dicant: si actus elicitos diuersos habeat natura: non intelligo. Quicquid tamē sit scholastici non negant adfectus naturæ. Tamen si dicāt voluntatem: quia mobilis, infirma, inconstansq; suapte natura

ADVERSVS MELANCHTONEM.

natura est, varios adfectus elicere posse.

Melanchton

AT EGO NEGO vim esse vllam in homine: quæ serio adfectibus aduersari possit, censeoq; actus illos licitissimos: non nisi fictitiâ cogitationem intellectus esse.

Villafancte

AT QUID nostra refert: quod censeas hoc: aut neges illud? Num ob id aliorum omnium sententiæ, qui contra sentiunt, refellendæ sunt? Perinde quæ i tua censura sit cunctis authoribus præponenda.

Melanchton

NAM CVM corda deus iudicet: necesse est, cor cum suis adfectibus: summam ac potissimam, hominis partem esse.

Villafancte.

sfnalslliV

HIC VELIS nolis: aut cor vnam eandemq; vim cum voluntate esse fateberis: aut tuote (quod dicitur) gladio iugulabis. Namq; cor si de carneo membro loquaris: non est hominis potissima pars: ut equidem; aliæ superiores hominis vires: quocumq; eas nomine appellare libeat, quæ ei longissime prestant, sin de spiritali corde oportet te fateri, illud: ut pote principem hominis partem quam deus

DE LIBERO ARBITRIO.

iudicat: caput, fontemq; meriti, et demeriti esse: quod et
cæteris hominis viribus et internisq; operibus domines-
tur.

A externis

Melanchton

ALIOQVI CUR hominem ab imbecilliore parte
deus estimaret: et nō potius a meliore, si qua voluntas est
alia a corde: et adfectum parte, melior, ac fortior,

Villafancte

AT QVID interest diuinæ æstimationis: naturæ fir-
mitas: aut imbecillitas, Dum quidem: neq; hac nec illa lā-
ce opera penset? Num pluris æstimat robusti hominis
opera quam infirmi? Non igitur hac trutina: sed maiori
conatu et operis difficultate: et charitatis affectu: opera
nostra librat. Quod si ea inde æstimare vellet reuera equi-
us foret: maioris æstimare: imbecillioris virtutis opera:
quam robuste: quando plus laboris: in eis patrandis assu-
meter.

Melanchton

QVID HIC sophistæ respondebunt? Quod si voca-
bulo cordis quod usurpat scriptura vti maluissimus: quā
Aristotelico vocabulo voluntatis: facile cauissimus: tam
pingues, tam crassos errores,

Villafancte

IAM

ADVERSVS MELANCHTONEM.

IAM PIGET toties idem inculcare responsum.
Idem quippe prædictum est: parum referre nomina
variare: modo re ipsa conueniat. Tametsi ipsum volunta-
tis vocabulum ab scripturis sanctis: frequenter viurpetur.
Vnde et apud math. Quoties inquit Dominus impiam
ciuitatem compellans) volui congregare filios tuos quæ-
admodum gallina congregat pullos suos sub alas: et no-
luisti.

Melanchton

VOCABAT quidem Aristoteles: voluntatem, delectũ
illum rerum: in externis operibus, qui fere mendax est.

Villa sancte.

AT VBI NAM hoc apud Aristotelem legisti? Porro
Aristoteles (vt inter omnes qui eum siue græcum siue la-
tinum viderunt conuenit) delectum illum externorũ ope-
rum: non voluntatem esse dicit: sed in ipsam voluntatem:
ceu in fontem principiumq; vnde promanat reijcit.

Melanchton

SED QUID ad Christianam disciplinam: externa
opera si cor sit insincerus? Præterea ipse etiam Aristot-
eles: non prodidit: actus illos elicitos: quos Sæctas con-
finxit.

Villa sancte

L. 1.

DE LIBERO ARBITRIO.

ET SI NON sub hac appellatione: eos tamen constanter esse asserit. Ex eis equidem virtus mentis: ipso Aristotele authore, conficitur.

Melanchton

SED NVNC non tam ago vt illos confutem: quam vt doceam te Christiane lector: quid tu sequi debeas, fateor in externo rerum delectu esse quandam libertatem internos vero adfectus nego in potestate nostra esse.

Villafancte

AT IAM conuictum est, et ratione et scripturae testimonijs. Adfectus nostros in potestate nostra esse: adeoque inde: merita demeritaque promanare.

Melanchton

NEC PERMITTO aliquam esse voluntatem: quae adfectibus aduersari serio possit.

Villafancte.

QVID REFER T, quod ipse id non permiseris? Num e tuo permisso: rerum natura pender

Melanchton

ADVERSUS MELANCHTONEM.

NAM QUI SPIRITU iustificati sunt: in his adfectus boni: cum malis pugnant.

Villasancte

PERINDE AC iustificatio sit i causa: cur adfectus boni; prauisq; inuicē pugnet. Atqui, si iustificatio cordis naturam non mutat: ipsumq; cor siue voluntas (te auctore) semper vehementiore adfectu victa, amat, vel odit, æque iniustificatis ac in non iustificatis: fortior adfectus superabit imbecillio rem: ac subinde nihil proderit homini iustificatio.

Melanchton

PRETEREA QUID attinet iactare externorum operum libertatem? cū cordis puritatem deus requirat?

Villasancte.

NON SIC cordis puritatem deus requirit: vt externa opera omnino contempnat. Ad vtrumq; enim: tam ipse: quam eius apostolus cohortatur. Sic luceat inquit lux vestra coram hominibus: vt videant opera vestra bona: et glorificent patrem vestrum qui in celis est. Et paulus. Scientes inquit, timorem domini, hominibus suademus. Et iterum prouidemus enim bona: non solum corā deo: sed etiam coram omnibus hominibus.

Math. 5.

2. corinth. 5

2. corinth. 2

Melanchton

IAM VBI AD FECTVS paulo vehementior fuerit: fieri non potest quin erumpat: id quod dici solet. Naturam licet expellas: furca tamen usque recurret.

Villafancte

ID QUIDEM adagium: reor natum esse: ex ijs qui adfectibus suis pravis succumbunt. Quoniam alijs omnibus: qui carnem suam crucifigerunt cum vitijs et concupiscentijs longe aliter usu venit. Nimirum quia adfectus malos: modestia lege refrenant.

Melanchton

IAM ET QVAM multa sunt: a nobis et in speciem optima: et quae nos ipsi pro bonis iudicamus: quod turpe adfectum non videmus unde proficitur opus. Est enim via quae videtur inquit Solomon homini bona: cuius extrema ducunt ad mortem. Et cor hominis prauum et inscrutabile esse, dicit Hieremias propheta. Et dauid, Delicta quis intelligit: et ignorantias meas ne memineris: adeo ad multa adfectus, rapit cecos homines: quos iudicare plane non possumus.

Villafancte

AT QVOD quaedam opera nostra praua: sub prae-textu boni plerumque nos fallant, haudquaquam est in causa: adfectus

ADVERSVS MELANCHTONEM

fectus quispiam prauus: qui cognitionem nostram effu-
giat. Namq; ea est animi nostri natura: vt non magis eū
adfectus sui lateant quam oculum color sibi obiectus.
Posuit inquit sapiens de hominibus agens oculos ipso-
rum: super corda illorum. Et paulus ad Roma. Nemo
scit inquit quæ in homine sunt: nisi spiritus hominis qui
in eo est. Vsq; adeo enim humani affectus vt mentem
subeunt: permouent: vt vix dissimulari queant: tantum
abest vt lateāt, Sed quoniam (vt quidam scite vereq; ait)
plerumq; superbia: etiā bonis operibus insidiatur: vt per-
eant, sæpe vsu venit: vt quæ nos bona iudicamus ex facie:
praua sint: occulta huius vitij labe corrupta. Quippe plu-
rima opera optimam speciem habētia, Dum ob laudem
hominum fiunt: plausumue querunt humanum. (vti ex
phariseo orante facie liquet) male patrantur. Quocirca
illa sententiā Solomonis qua dicitur. Est via quæ videtur
homini iusta, et cæ. palam docet: quod opera quæ huius-
modi rerum gratia fiunt: potius edificant ad gehenam:
quam prosint: ad meritum. Fines enim operum perinde
ac extrema, nouissimaq; eorum sunt. Alia vero Hierē.
dilucide ostendit Cor hominis: ab homine scrutari non
posse. Tertia autem psalmographi, liquido monstrat,
perdifficile esse singula quæq; delicta cognoscere. Siqui-
dē pleraq; adeo frequentia et minutula sunt: vt in ea quā-
libet iustus, septies in die cadat imprudens.

Ecclesiasti-
ci. 17. capi.

Roma. 8. c.

Prouerbio.
14. capitu.

Melanchton

PROINDE Christianam mētem oportet spectare,
Non

Non quale sit opus in speciem sed qualis apud animum
adfectus sit, Non qualis sit hominum libertas: sed num
qua sit affectuum libertas.

Villafancte

AT PRIMVM quidem nemo ambigit, Cuius enim
Christiano vel sacris literis initiato, compertissimum est.
Deum non externa opera: sed internos hominum adfes-
ctus potissimum intueri, Tamen etiam ea dum ex syn-
cero animo prodeunt, Item premio donet. Alterum ve-
ro, quod libertas non sit spectanda Christiano: longe exu-
lat ab ipsa religione Christiana, Quae docet ne vllum qui-
dem opus esse: merito dignum: quod ab ipsa libertate non
effluat, Ob eam enim vel maxime: deus opera hominum
et non pecudum: probro, laudisue tribuit.

Melanchton.

PRAEDICENT liberi arbitrij vim: pharisei scho-
lastici: Christianus cognoscet: nihil minus in potestate sua
esse: quam cor suum.

Villafancte

PSEUDO inq Christianus lutheri sectator id cogno-
scet. Nam verus Christi discipulus: id ceu prauum impi-
umq; reijciet. Dubio procul: quisquis huic sententiae con-
senserit: potius vicesanis, lutheranicq; quam Christianis

ascri-

ADVERSUS MELANCHTONEM.

ascribendus erit.

Melanchton

ATQ; VTINAM viderent stulti scholastici: quot animarum milia enecarint, pharisaica sua deutherosi: de libero arbitrio.

Villafancte

VTINAM ET ipse excussa ab oculis errorum caligine: quæ quidem et te allucinat: et veritatem claram: spectare nō sinit: apertis defecatisq; luminibus cerneret: ceu e propinquo tibi obiecta: germanorum tuorum agmina: quæ hac tua virulentissima lora: de libero arbitrio: ex fecibus omnium hæreticorum expressa: olimq; a patribus (veluti mortifera) totius ecclesiæ senatus cōsulto A Christianismo explosa: passim intereunt, Sed (o te cecissimū cui hoc videre non datur.

Melanchton

SI AD prædestinationem referas: humanam voluntatem: nec in externis nec in internis operibus: vlla est libertas: sed eueniunt omnia: iuxta destinationem diuinā.

Villafancte

HAEC QUIDEM, falsa atq; hæreticissima esse: frequenter

DE LIBERO ARBITRIO.

quenter præmonstratum est. Nam neq; prædestinatio affert: quampiam vim rebus: nec voluntati aut eius adfectibus adimit libertatem.

Melanchton.

SI AD OPERA externa referas voluntatem: quædam videtur esse iudicio naturæ libertas: si ad adfectus referas voluntatem: nulla plane libertas est: etiam naturæ iudicio: Iam ubi adfectus coeperit furere et stuare: cohiberi non potest quin erumpat.

Villafancte

ITIDEM deliramenta hæc omnia: ceu scripturæ sacrę et rationi dissidentanea: superius identidem cõuulsa sunt.

Melanchton

VIDES MI LECTOR, quanto certius de libero arbitrio scripserimus: quam vel Bernardus: vel vlli scholastici, Porro hæc quę hactenus disputauimus: subinde clarescent: in reliquis compendij nostri locis.

Villafancte.

SANE LECTOR, quisquis ille fuerit: modo prauo animi adfectu nõ agatur: si te de hac liberi arbitrij questione differentē, Bernardo: aut vni ex scholasticis scriptoribus

ADVERSVS MELANCHTONEM

ribus comparauerit, haec clarius cernet sese nedum: canibus. catulum, aut matribus. haedum: aut lentum viburnum cupressis: sed et haec rectius Christianissimis conferre. Et haec de libero arbitrio, dicta sufficiant.

Finis.

Impressum Londini, in ædibus Pinsonianis
Cum prauilegio Regio. 14. Kalendas Nouēbris. Anno. D, Milleūmo quingentesimo
xxiij.

Insignia errata.

Folio. 3, idest. A. 3. facie prima; pro tamen et si, lege tãet si.
Fo. 14. D. 2. facie secunda, pro tamet, lege itidem tamet si.
Fo. 18. E. 2. facie secunda in fine, pro mane, lege inane.
Fo. 20, E. 4. facie secunda, pro patere, lege patrare,
Fo. 21. F. 1. facie prima, pro detrahatur, lege afferatur,
Fo. 22, F. 2. facie prima, pro vllam, lege nullam.
Eo. 28. G. vltimo, facie secunda. pro adduxit, lege adducit.
Atq; eodem folio, et facie, lege sic, alioqui facile cōsequeretur, deest enim illic, alioqui.
Fo. 34. I. 2. facie secunda, penultima linea, pro interiorū lege exteriorum.